

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Παρασύρη Μαρία

Διαμαντή Χριστιάννα

**Ο Τομέας της Μεταποίησης στην Ελλάδα την
περίοδο 2008 – 2014**

Πτυχιακή Εργασία

Επιβλέπων Αναπληρωτής καθηγητής

Σ.Αρβανίτης

Ηράκλειο

Μάρτιος 2018

Περίληψη

Η ελληνική μεταποίηση αποτελεί βασικό κορμό της εγχώριας οικονομίας, με κλάδους και επιμέρους επιχειρήσεις που έχουν κατορθώσει να κατατάσσονται ανάμεσα στους ισχυρότερους και πιο εύρωστους, ακόμη και κατά την περίοδο της ύφεσης.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του Τομέα της Μεταποίησης την περίοδο 2008-2014, προκειμένου να διερευνηθούν οι επιρροές που έχει δεχθεί από την οικονομική κρίση και να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις τάσεις, τις προοπτικές και την προβλεπόμενη εξέλιξη των βασικών της μεγεθών.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, ο Τομέας της Μεταποίησης έχει επηρεασθεί αρνητικά από την οικονομική κρίση, καθώς πολλές επιχειρήσεις έχουν κλείσει, ο Κύκλος Εργασιών τους έχει μειωθεί σε μεγάλο βαθμό και έχουν μειώσει το προσωπικό τους. Παρόλη τη συρρίκνωση βέβαια του κλάδου υπάρχουν ορισμένοι τομείς της Μεταποίησης οι οποίοι παραμένουν αρκετά ανθεκτικοί, αν και έχουν επηρεαστεί σε όλα τους τα μεγέθη αρνητικά από την κρίση.

Ειδικότερα, ανεξαρτήτως μεγέθους επιχείρησης, οι επιχειρήσεις του Τομέα της Μεταποίησης μειώθηκαν κατά 31,4%, ενώ πτωτική ήταν η πορεία του Κύκλου Εργασιών των επιχειρήσεων του κλάδου σε όλες τις κατηγορίες, εξαιρούμενης της κατηγορίας των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 εργαζομένους την περίοδο 2008 – 2014. Συγκεκριμένα, ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων το 2014, συγκριτικά με το 2008 μειώθηκε αθροιστικά κατά 13,16%, ανεξαρτήτως μεγέθους, ενώ και η προστιθέμενη αξία παραγωγής μειώθηκε κατά 11,51% την περίοδο 2008 – 2014.

Summary

Greek manufacturing is a key part of the domestic economy, with branches and individual businesses that have managed to rank among the strongest and most robust, even during the recession.

The purpose of this paper is to present the Manufacturing Sector in 2008-2014 in order to investigate the influences of the economic crisis and to draw conclusions about the trends, prospects and the projected evolution of its basic magnitudes.

According to the findings of the present study, the Manufacturing Sector has been negatively affected by the financial crisis, as many businesses have closed, their Turnover has been greatly reduced and reduced their staff. Despite the shrinkage of the industry, there are some sectors of Manufacturing that remain quite resilient, although they have been affected in all sizes negatively by the crisis.

In particular, regardless of the size of the enterprise, the enterprises of the Manufacturing sector declined by 31.4%, while the turnover of the enterprises of the sector in all categories except for the category of enterprises employing 50 - 249 employees during the period. In particular, business turnover in 2014, compared to 2008, declined cumulatively by 13.16%, irrespective of size, and the added value of production declined by 11.51% in the period 2008-2014.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	1
Abstract	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Πίνακας Περιεχομένων	4
Ευρετήριο Πινάκων	5
Ευρετήριο Διαγραμμάτων.....	6
Εισαγωγή	7
Μεθοδολογικό Σημείωμα	11
Κεφάλαιο Πρώτο	13
Ανάλυση του Τομέα της Μεταποίησης	13
1.1 Η Θέση της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία	13
1.2 Η σημασία της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία	20
1.3 Η διάρθρωση του τομέα της Μεταποίησης – Βασικοί κλάδοι Μεταποίησης ..	21
Κεφάλαιο Δεύτερο	24
Η εξέλιξη του Τομέα της Μεταποίησης την περίοδο 2008 - 2014	24
2.1 Γενικοί Οικονομικοί Δείκτες	24
2.2 Δείκτες Απασχόλησης	29
2.3 Αμοιβές και Κόστος προσωπικού	35
2.4 Δαπάνες επιχειρήσεων	39
2.5 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο.....	41
2.6 Συγκριτική ανάλυση των κλάδων της μεταποίησης	43
2.7 Ο κλάδος των Τροφίμων, Ποτών και Καπνού	54
Κεφάλαιο Τρίτο	58
Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία	63

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Αριθμός επιχειρήσεων.....	25
Πίνακας 2: Κύκλος Εργασιών (σε εκατ. €).....	25
Πίνακας 3: Προστιθέμενη αξία παραγωγής (σε εκατ. €)	27
Πίνακας 4: Αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού.....	30
Πίνακας 5: Αριθμός απασχολούμενων	30
Πίνακας 6: Αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση	31
Πίνακας 7: Αριθμός εργατικού δυναμικού	33
Πίνακας 8: Μισθοί και ημερομίσθια (σε εκατ. €).....	36
Πίνακας 9: Κόστος προσωπικού (σε εκατ. €).....	37
Πίνακας 10: Κόστος Ασφαλιστικών εισφορών (σε εκατ. €)	37
Πίνακας 11: Αγορές αγαθών και υπηρεσιών (σε εκατ. €)	40
Πίνακας 12: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο (χιλ €)	42
Πίνακας 13: Αριθμός επιχειρήσεων ανά κλάδο μεταποίησης	46
Πίνακας 14: Κύκλος Εργασιών ανά κλάδο μεταποίησης (σε εκατ. €)	46
Πίνακας 15: Αριθμός απασχολούμενου προσωπικού ανά κλάδο μεταποίησης	51
Πίνακας 16: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο	53
Πίνακας 17: Αριθμός επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού.....	54
Πίνακας 18: Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού (σε εκατ. €).....	54
Πίνακας 19: Κύκλος Εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού ανά απασχολούμενο (σε χιλ €).....	55
Πίνακας 20: Αριθμός απασχολούμενων επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού.....	57

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής ανά τομέα ως %ΑΕΠ ..	18
Διάγραμμα 2: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τομέων της οικονομίας ως %ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)	19
Διάγραμμα 3: Ποσοστό Απασχολούμενων στον τομέα της μεταποίησης.....	21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την αρχαιότητα έως και σήμερα η μεταποίηση ορισμένων πρώτων υλών και προϊόντων σε άλλα προϊόντα, χρήσιμα για τον άνθρωπο ήταν μια διαδικασία η οποία εγείρε σημαντικό ενδιαφέρον. Ο κλάδος της μεταποίησης, όπως εξελίχθηκε αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας, στον οποίο δραστηριοποιείται πλήθος επιχειρήσεων. Με τον όρο μεταποίηση εννοούμε την πραγματική παραγωγή αγαθών, χρησιμοποιώντας συστήματα δόμησης, κατασκευής και επεξεργασίας. Αποτελεί μέρος του κύκλου που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι και οι βιομηχανίες για να δημιουργήσουν χρήσιμα προϊόντα.

Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για την καλύτερη κατανόηση της μεταποίησης είναι η βιομηχανία των τροφίμων, η οποία συλλέγει τις πρώτες ύλες από τον πρωτογενή τομέα και τις μετατρέπει σε άλλα προϊόντα πχ φρούτα μετατρέπονται σε χυμούς. Επίσης στα συστήματα επεξεργασίας, μηχανές μετατρέπουν υλικά σε γυαλί, φάρμακα, τρόφιμα, καλλυντικά και ξύλα. Σε όλα τα συστήματα παραγωγής η μεταποίηση είναι ένα αναγκαίο στάδιο, χωρίς το οποίο δε θα μπορούσαμε να μετατρέψουμε τις πρώτες ύλες και τα βιομηχανικά αποθέματα σε προϊόντα (Ξανθάκης, 1989).

Η μεταποίηση στην Ελλάδα είναι ένας ζωντανός τομέας της οικονομίας που μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μέρος της λύσης, όχι μόνο για έξοδο από την κρίση αλλά και για τη μετάβαση σε ένα νέο πιο υγιές παραγωγικό μοντέλο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μεταποίηση, δηλαδή ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας, όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, δραστηριοποιείται σε ένα αντίξοο και ρευστό περιβάλλον, με έλλειψη κινήτρων και πληθώρα αντικινήτρων, ενώ η πολιτική στήριξης της θα πρέπει να έρθει στο προσκήνιο.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του δευτερογενή τομέα είναι:

- α) η μονομερής ανάπτυξη του σε κλάδους καταναλωτικών προϊόντων μικρής προστιθέμενης αξίας και τεχνολογικής ενσωμάτωσης
- β) έλλειψη εμβάθυνσης των κλάδων δραστηριότητας, που χαρακτηρίζονται από υψηλού βαθμού συγκεντρωτικότητα, ιδίως σε επίπεδο τριψήφιας και τετραψήφιας απεικόνισης

γ) η οργανωτική δομή και η επιχειρηματική πληροφόρηση που δεν έχουν αναπτυχθεί σε αξιοσημείωτο επίπεδο

δ) η κεφαλαιακή βάση του τομέα που είναι ιδιαίτερα μικρή, αφού τα Ιδία Κεφάλαια της μεταποίησης υπολείπονται σαν τάξη μεγέθους του συνόλου της μεταβίβασης πόρων, μέσω κινήτρων που είναι δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν.

ε) η έλλειψη εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης της επενδυτικής και παραγωγικής δραστηριότητας που οδηγεί τις επιχειρήσεις μονοσήμαντα στον τραπεζικό δανεισμό.

Στη διεθνή κλίμακα εντοπίζεται ότι οι κυβερνήσεις επιδιώκουν μέσω της περιφερειακής πολιτικής να εκτρέφουν την χωρική κατανομή της ανάπτυξης, με βάση διάφορους σκοπούς. Στην πράξη οι σκοποί οι οποίοι περιορίζονται συχνά στην αντιμετώπιση της ανεργίας και στην αύξηση του εισοδήματος στις υπανάπτυκτες περιοχές. Με δεδομένο τον κεντρικό ρόλο της μεταποίησης στην αναπτυξιακή διαδικασία, η περιφερειακή πολιτική σχεδόν πάντα έχει ως στόχο της να επηρεάσει τη χωρική κατανομή της βιομηχανίας.

Η μεταποίηση δείχνει να διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης και οι προσπάθειες για την κατανόηση του ρόλου αυτού και κατά συνέπεια για τον προσδιορισμό της επέμβασης που αποσκοπεί στην άρση της ανισότητας στην κατανομή της ανάπτυξης στον χώρο. Ένα σημαντικό στοιχείο αυτής της σύνδεσης της μεταποίησης με την μελέτη της αναπτυξιακής διαδικασίας είναι η σημασία που δίδεται στην παράμετρο του χρόνου. Τα μοντέλα περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης ενθαρρύνουν την υιοθέτηση μίας εξελικτικής προσέγγισης, αφού εξετάζουν τόσο την επίδραση που έχουν οι συνθήκες του παρελθόντος σε μία χρονική στιγμή, όσο και την επίδραση του παρόντος στη μελλοντική κατάσταση του οικονομικού συστήματος.

Παρόλη τη σημασία της βιομηχανίας, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια τάση αποβιομηχάνισης, η οποία καταγράφεται τις τελευταίες δεκαετίες, όχι μόνο αυστηρά ως ελληνικό φαινόμενο, αλλά ως φαινόμενο σε ολόκληρη τη δυτική Ευρώπη και τον αναπτυγμένο κόσμο (Κανουπάκης, 2017). Η συγκεκριμένη τάση οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική κρίση η οποία έχει πλήξει όλες τις χώρες της Ευρώπης και σε μεγαλύτερο βαθμό την Ελλάδα, απόρροια της οποίας είναι η εισαγωγές προϊόντων από τρίτες χώρες.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του Τομέα της Μεταποίησης την περίοδο 2008-2014, προκειμένου να διερευνηθούν οι επιρροές που έχει δεχθεί από την οικονομική κρίση και να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις τάσεις, τις προοπτικές και την προβλεπόμενη εξέλιξη των βασικών της μεγεθών.

Αρχικά, γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία, της θέσης την οποία κατέχει και της σημασίας της, καθώς επίσης και της διάρθρωσης της, με την παρουσίαση στοιχείων των βασικών κλάδων της. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον κλάδο των τροφίμων, των ποτών και του καπνού. Τα στοιχεία της ενότητας αντλούνται από έρευνες που έχουν γίνει στο παρελθόν από επίσημους φορείς, όπως το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται βασικά οικονομικά μεγέθη του τομέα της μεταποίησης, όπως αυτά αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της EUROSTAT. Ειδικότερα, αναλύονται, γενικοί Οικονομικοί Δείκτες (αριθμός επιχειρήσεων, κύκλος εργασιών κ.α.), δείκτες απασχόλησης, αμοιβές και κόστος προσωπικού, δαπάνες επιχειρήσεων, ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο. Επίσης, γίνεται συγκριτική ανάλυση των κλάδων της μεταποίησης και παρουσιάζεται συνοπτικά ο κλάδος των τροφίμων, ποτών και καπνού.

Συμπερασματικά, η ελληνική μεταποίηση αποτελεί βασικό κορμό της εγχώριας οικονομίας, με κλάδους και επιμέρους επιχειρήσεις που έχουν κατορθώσει να κατατάσσονται ανάμεσα στους ισχυρότερους και πιο εύρωστους, ακόμη και κατά την περίοδο της ύφεσης. Η σημασία της μεταποίησης για την οικονομία της χώρας δεν έχει αναγνωριστεί επαρκώς, ενώ παραμένουν ακόμα σε ισχύ σημαντικοί παράγοντες, όπως είναι η υψηλή φορολογία και το απρόβλεπτο φορολογικό καθεστώς, το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών, η έντονη γραφειοκρατία, το σημαντικό ενεργειακό κόστος, το ασαφές και δυσλειτουργικό χωροταξικό πλαίσιο κ.α., οι οποίοι εμποδίζουν την πλήρη αξιοποίηση του ανθρωπίνου κεφαλαίου και των ευκαιριών δυναμικής ανάπτυξης που διαθέτει ο τομέας.

Πάντως, το ελληνικό πρόβλημα της αποβιομηχάνισης και της σταδιακής ανάπτυξης της ελληνικής μεταποίησης στη μετά κρίση εποχή, θα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων και αναγκών της αγοράς. Σε ένα διεθνές πλαίσιο

άλλωστε, η ελληνική μεταποίηση μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά αλλά και να διαμορφώσει σε ένα βαθμό τις εξελίξεις στο ευρωπαϊκό περιβάλλον

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε έρευνα στο Διαδίκτυο σχετικά με μελέτες μεταποίησης, οι οποίες έχουν γίνει στο παρελθόν, προκειμένου να διαμορφωθεί μια συνολική εικόνα για τη θέση την οποία κατέχει στην ελληνική οικονομία και τη σημασία της. Παρουσιάζονται βασικά στοιχεία της μεταποίησης έως και το 2016, όπως αυτά έχουν καταγραφεί σε μελέτες οι οποίες είναι δημοσιευμένες στο Διαδίκτυο.

Στη συνέχεια έγινε αναζήτηση στοιχείων για τις ελληνικές επιχειρήσεις της μεταποίησης στην ιστοσελίδα της EUROSTAT (http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INS_TANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1) και επιλέχθηκαν οι εξής κατηγορίες:

- Αριθμός επιχειρήσεων
- Κύκλος Εργασιών (σε εκατ. €)
- Προστιθέμενη αξία παραγωγής (σε εκατ. €)
- Αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού
- Αριθμός απασχολούμενων
- Αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση
- Αριθμός εργατικού δυναμικού
- Μισθοί και ημερομίσθια (σε εκατ. €)
- Κόστος προσωπικού (σε εκατ. €)
- Κόστος Ασφαλιστικών εισφορών (σε εκατ. €)
- Αγορές αγαθών και υπηρεσιών (σε εκατ. €)
- Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο (χιλ. €)
- Αριθμός επιχειρήσεων ανά κλάδο μεταποίησης
- Κύκλος Εργασιών ανά κλάδο μεταποίησης (σε εκατ. €)
- Αριθμός απασχολούμενου προσωπικού ανά κλάδο μεταποίησης
- Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο
- Αριθμός επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού

- Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού (σε εκατ. €)
- Κύκλος Εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού ανά απασχολούμενο (σε χιλ €)
- Αριθμός απασχολούμενων επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού

Οι παραπάνω κατηγορίες παρουσιάστηκαν η κάθε μια σε ξεχωριστό πίνακα και αναλύθηκαν ανά κατηγορία επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις χωρίστηκαν σε πέντε κατηγορίες, σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων τους. Από τη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση προέκυψαν οι εξής ομάδες επιχειρήσεων:

- 1) Επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν 0 – 9 εργαζόμενους
- 2) Επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν 10 – 19 εργαζόμενους
- 3) Επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν 20 – 49 εργαζόμενους
- 4) Επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν 50 – 249 εργαζόμενους
- 5) Επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούν πάνω από 250 εργαζόμενους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ

1.1 Η Θέση της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία

Η μεταβολή του ρόλου και της σημασίας της βιομηχανίας για την εξέλιξη μίας οικονομίας μπορεί να μετρηθεί με διαφορετικούς τρόπους, στους οποίους περιλαμβάνεται η αξία του βιομηχανικού προϊόντος και το ποσοστό της βιομηχανίας στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Μια εναλλακτική, έμμεση, προσέγγιση, που συχνά διευκολύνεται από την διαθεσιμότητα των αναγκαίων στοιχείων, είναι η εκτίμηση της εξέλιξης της απασχόλησης στη βιομηχανία σε σχέση με την απασχόληση στους υπόλοιπους τομείς. Κατ' αρχήν είναι σημαντικό να ληφθεί υπ' όψη ότι ένας μεγάλος αριθμός εργαζομένων στις υπηρεσίες συνδέονται άμεσα με τις δραστηριότητες της βιομηχανίας. Είναι ξεκάθαρο, ότι ο ρόλος της βιομηχανίας μεταβάλλεται σημαντικά καθώς μία οικονομία αναπτύσσεται και ακόμα ότι ο ρόλος αυτός είναι καθοριστικός για την διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Η βιομηχανία λειτουργεί προωθητικά για την οικονομία, αν και δεν υπάρχουν σημεία μίας νέας επαναστατικής μεταβολής που θα μπορούσε να δώσει νέες μορφές σε αυτήν την ώθηση. Τα τρία κρίσιμα στοιχεία που επιδρούν στην αποδοτικότητα της βιομηχανίας είναι η τεχνολογία, οι οργανωτικές δομές και οι μορφές εργασίας (Walker & Chapman, 1992).

Είναι γεγονός πως εκτός από ποσοτικές αλλαγές στην ελληνική οικονομία σημειώθηκαν και ποιοτικές αλλαγές που οφείλονται κατά κύριο λόγο στους γοργούς ρυθμούς με τους οποίους εξελισσόταν η δευτερογενής παραγωγή και βασικά η βιομηχανία. Ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό αύξησης παρουσιάζει η παραγωγή αυτού του τομέα, διότι η βιομηχανική οικοδόμηση στη χώρα προσλαμβάνει εντατική μορφή. Μετά την οικονομική κρίση του 1974-1975 και η δευτερογενής παραγωγή πήρε τον κατήφορο, τάση η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα με μικρές αυξομειώσεις. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης μειώθηκε σημαντικά. Ίδια περίπου είναι και η εικόνα σε ότι αφορά τον κύριο κλάδο της δευτερογενής παραγωγής, τη βιομηχανία και βασικά τη μεταποίηση. Η κρίση που μαστίζει σήμερα την ελληνική οικονομία πλήττει και βρίσκει έκφραση στην μεταποίηση. Η διέξοδος από την οικονομική κρίση εξαρτάται καταρχήν από την ανάκαμψη της μεταποίησης, από τον δυναμισμό με τον οποίο αυτή προχωράει και τραβάει μπροστά και τους άλλους βιομηχανικούς κλάδους και

οικονομικούς τομείς της χώρας. Στο σημείο αυτό θα σταθούμε λίγο της εμπειριστατώμενα πάνω στα προβλήματα του δευτερογενούς τομέα, ρίχνοντας το κέντρο του βάρους στη μεταποίηση. Στο δευτερογενή τομέα, η ανάπτυξη της μεταποίησης βρίσκει έκφραση στην εμφάνιση καινούριων κλάδων, στη διεύρυνση και τον εκσυγχρονισμό, της υλικοτεχνικής δομής των παλιών, παραδοσιακών της κλάδων, στην αισθητή αύξηση των ενεργειακών της πηγών και την ένταση της οικοδομικής δραστηριότητας.

Σήμερα, η αποβιομηχάνιση της χώρας που επιταχύνθηκε μετά το 1995 και τα πολλά λουκέτα που προκάλεσε η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει τον τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα να συμμετέχει στη διαμόρφωση του ΑΕΠ σε ποσοστό μόλις 8,8% ξεπερνώντας στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρες όπως η Μάλτα και η Κύπρος.

Οι προβληματικές επιχειρήσεις προέκυψαν ως άμεσο αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Η υπερχρέωση και χρεοκοπία επιχειρήσεων ως μαζικό φαινόμενο συνδέονται άρρηκτα με τον οικονομικό κύκλο και τις επιπτώσεις του. Εκείνοι οι οποίοι εξαιτίας τεχνολογικών, παραγωγικών και οργανωτικών ελλείψεων παράγουν με κόστος υψηλότερο του μέσου κοινωνικού αποτυγχάνουν στην επίτευξη του βασικού τους σκοπού, δηλαδή του κέρδους, και βγαίνουν εκτός αγοράς. Η αποτυχία αυτή παίρνει διάφορες μορφές και μπορεί να οφείλεται εναλλακτικά ή συμπληρωματικά σε συγκεκριμένες αιτίες. Στο μέρος αυτό θα σκιαγραφήσουμε με συντομία τις αιτίες γέννησης και την εξέλιξη των προβληματικών επιχειρήσεων, εν μέσω οικονομικής κρίσης με πρωτεύουσα αιτία, αυτή της αποβιομηχανοποίησης.

Τρία είναι τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της αποβιομηχανοποίησης. Πρώτον, η υστέρηση των αυξητικών ρυθμών της παραγωγικότητας σε σχέση με τις ανεπτυγμένες χώρες. Δεύτερον, η συρρίκνωση του βιομηχανικού τομέα, και ειδικά της μεταποίησης, στο εθνικό προϊόν, με παράλληλη αύξηση του τομέα των υπηρεσιών. Σημειώνεται έτσι μια ορισμένη αποβιομηχανοποίηση, η οποία συνοδεύεται από «τριτογενοποίηση» της οικονομίας. Τρίτον, η μείωση των επενδύσεων στη βιομηχανία. Αυτό αποτελεί την πιο χαρακτηριστική πλευρά της κρίσης. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό στην ακαθάριστη εθνική δαπάνη της οικονομίας έπεσαν. Η επιβράδυνση των συνολικών επενδύσεων συνοδεύεται από μια αρνητική αύξηση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα. Οι

επενδύσεις αναπροσανατολίζονται στις παραδοσιακές βιομηχανίες με χαμηλή ή μέση τεχνολογία, οι οποίες δέχονται ισχυρές πιέσεις από τον ξένο ανταγωνισμό, κυρίως των νέων βιομηχανικών χωρών. Ταυτόχρονα, κρίθηκε προτιμότερη και πλέον κερδοφόρα η εισαγωγή των ενδιάμεσων εισροών και όχι η εγχώρια παραγωγή τους. Η μετατόπιση αυτή είχε άμεση συνέπεια στις επενδύσεις. Οι αιτίες της κρίσης εντοπίζονται στην ελληνική καθώς και στη διεθνή οικονομία, στην ουσία πρόκειται για την κρίση και αμφισβήτηση της θέσης της χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Τεράστιο ρόλο παίζει η μειωμένη εξωτερική ζήτηση για τα ελληνικά προϊόντα. Η οικονομική κρίση είχε άμεσες επιπτώσεις στην πορεία των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Αυτό γίνεται εμφανές από τα καθαρά κέρδη της ελληνικής βιομηχανίας ως ποσοστό στα μεικτά κέρδη της.

Οι ζημιές που εμφανίζονται υποδηλώνουν ότι το σύνολο των ζημιών των ζημιογόνων βιομηχανιών ξεπέρασε τα θετικά αποτελέσματα των κερδοφόρων επιχειρήσεων. Από τις σημαντικότερες αιτίες των αρνητικών επιδόσεων της βιομηχανίας ήταν η ραγδαία αύξηση των χρηματοοικονομικών εξόδων των επιχειρήσεων. Αυτή η εξέλιξη υπογραμμίζει όχι μόνο τη συρρίκνωση των μεικτών κερδών αλλά κυρίως το ρόλο της αυξανόμενης δανειακής επιβάρυνσης, δηλαδή σύναψη νέων τραπεζικών δανείων και τα αυξανόμενα επιτόκια με τα οποία οι επιχειρήσεις καλούνταν να εξοφλήσουν τα δάνεια. Η χρηματοοικονομική επιβάρυνση ήταν πολύ υψηλότερη στις ζημιογόνες από ότι στις κερδοφόρες βιομηχανίες. Η μείωση της κερδοφορίας και η συρρίκνωση των μεικτών κερδών εξαιτίας της αύξησης των χρηματοοικονομικών δαπανών, οδήγησε αναπόφευκτα στη μείωση της αποδοτικότητας των ατομικών κεφαλαίων που είχαν επενδυθεί στη βιομηχανία, και ειδικότερα στον τομέα της μεταποίησης. Ο λόγος των καθαρών κερδών προς τα ίδια κεφάλαια διαρκώς μειώνεται (καθαρά κέρδη / ίδια κεφάλαια). Ωστόσο η αναλογία των ζημιογόνων προς τις κερδοφόρες βιομηχανίες αυξάνει συνεχώς.

Εν τούτοις, ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας που αξιοποιεί τις πρώτες ύλες και παράγει προϊόντα με υπεραξία μπορεί να παίξει το ρόλο της ατμομηχανής για να βγει η ελληνική οικονομία από την κρίση, σύμφωνα με έρευνα του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), με τίτλο: «Ο τομέας μεταποίησης στην Ελλάδα: Τάσεις και Προοπτικές» (Ιούνιος 2017). Ήδη μέσα στην κρίση οι δείκτες της βιομηχανικής παραγωγής δείχνουν άνοδο αν και η άνοδο αυτή έχει να

κάνει με τον όγκο και όχι με την αξία. Και αυτό γιατί μεγάλο μέρος της παραγωγής εξάγεται και οι τιμές των προϊόντων πρέπει να είναι ανταγωνιστικές για να εκτοπίσουν από τις διεθνείς αγορές άλλες χώρες.

Ειδικότερα, ως προς τις εξαγωγές, η αξία των προϊόντων της μεταποίησης την τελευταία 5ετία άγγιξαν κατά μέσο όρο τα 23,2 δις. ετησίως, με υψηλότερη επίδοση διαχρονικά το 2013, όταν και ξεπέρασαν τα 24 δις. ευρώ. Το 2015 παραδόθηκαν προϊόντα σε 184 χώρες του κόσμου.

Όπως επισημαίνει στη μελέτη του IOBE (Ιούνιος 2017), η σημαντική θέση της μεταποίησης για την οικονομία της χώρας δεν έχει προσδιορισθεί επαρκώς, ενώ παραμένουν σε ισχύ σημαντικοί ανασταλτικοί παράγοντες, όπως είναι η υψηλή φορολογία και το απρόβλεπτο φορολογικό καθεστώς, το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών, η έντονη γραφειοκρατία, το σημαντικό ενεργειακό κόστος, το ασαφές και δυσλειτουργικό χωροταξικό πλαίσιο κ.α., οι οποίοι εμποδίζουν την πλήρη αξιοποίηση του ανθρωπίνου κεφαλαίου και των ευκαιριών δυναμικής ανάπτυξης που διαθέτει ο τομέας.

Παρά το γεγονός ότι η μεταποίηση αποτελεί τον κατεξοχήν τομέα στον οποίο εργάζεται η πλειονότητα των τεχνιτών επαγγελματιών, και παρά το ότι η ελληνική οικονομία παραμένει μια οικονομία υπηρεσιών, απορροφά ένα σημαντικό ποσοστό εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και επιστημόνων. Άλλωστε στο ανθρώπινο δυναμικό της, στο επίπεδο μόρφωσης, αλλά και στις δεξιότητες που διαθέτει, μπορεί να στηριχθεί και η προσπάθεια για τεχνολογική αναβάθμιση και περαιτέρω καινοτομική εξέλιξη των επιχειρήσεων της χώρας.

Γι' αυτό και ενώ ως σύστημα καινοτομίας πάσχουμε από χαμηλές ιδιωτικές επενδύσεις στην E&A, στην ελληνική μεταποίηση οι δαπάνες E&A ανά απασχολούμενο είναι τέσσερις φορές περισσότερες σε σύγκριση με το σύνολο της ελληνικής οικονομίας (545 ευρώ ανά εργαζόμενο έναντι 141 στο σύνολο της οικονομίας). Αλλά και σε όρους καινοτομίας, ευρύτερα ποσοστά επιχειρήσεων από τη μεταποίηση φαίνεται να συνεισφέρουν με καινοτομία προϊόντος (product innovation) και διεργασίας (process innovation) σε σύγκριση με το σύνολο της οικονομίας.

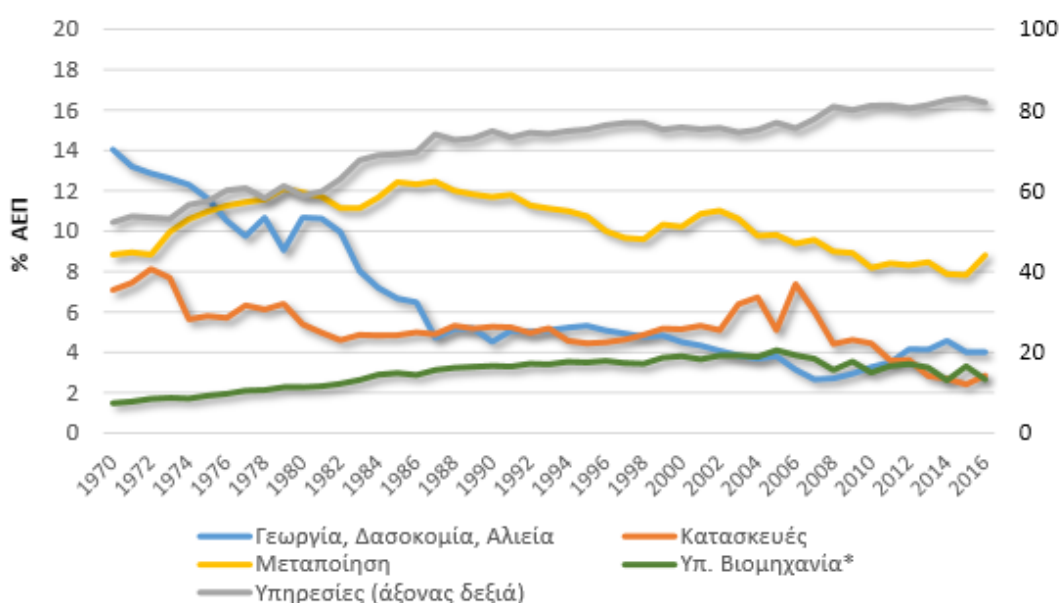
Παρακάτω παρουσιάζονται μερικά σημαντικά οικονομικά στοιχεία σχετικά με τον κλάδο της μεταποίησης, όπως αυτά αποτυπώθηκαν στη μελέτη του IOBE (Ιούνιος 2017):

Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την ποσοτικοποίηση, που πραγματοποιήθηκε μέσω της μεθόδου πίνακα εισροών / εκροών:

- Το 31% του ελληνικού ΑΕΠ οφείλεται άμεσα ή έμμεσα στη μεταποίηση (€55 δισεκατομμύρια).
- Για κάθε €1 προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης, στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά €3,1.
- Το 31,3% της απασχόλησης στην Ελλάδα προκαλείται από το προϊόν της μεταποίησης (1,24 εκατομμύρια απασχολούμενοι).
- Για κάθε €1 εκατομμύριο κύκλου εργασιών της μεταποίησης, στην απασχόληση της Ελλάδας προστίθενται συνολικά 22 θέσεις εργασίας.
- Για κάθε θέση εργασίας στην μεταποίηση δημιουργούνται συνολικά στην οικονομία 3,5 θέσεις.
- Το συνολικό κοινωνικό προϊόν της μεταποίησης (μισθοί, φόροι, εισφορές, σχηματισμός παγίου κεφαλαίου) υπερβαίνει τα €31,6 δισεκατομμύρια.
- Για κάθε €1 κύκλου εργασιών της μεταποίησης, στο κοινωνικό προϊόν της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά €0,6.
- Τέλος, πάνω από 250 χιλιάδες θέσεις εργασίας στο Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο και 150 χιλιάδες στον πρωτογενή τομέα χρηματοδοτούνται ουσιαστικά από το προϊόν της μεταποίησης

Πιο αναλυτικά, φαίνεται ότι η επίδραση της κρίσης στον τομέα της Μεταποίησης τα τελευταία είναι έντονη τόσο στην εγχώρια οικονομία όσο και την ευρωπαϊκή, σε πιο ήπιο ωστόσο βαθμό. Συγκεκριμένα, το διάστημα 2009 – 2016 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της εγχώριας μεταποίησης διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 8,4% του ΑΕΠ, σημειώνοντας σημαντική εξασθένιση σε σχέση με το διάστημα 2001-2008 (μ.ο. 10%). Ηπιότερη ήταν η συρρίκνωση της ΑΠΑ στην μεταποίηση των χωρών της ΕΖ12 το εν λόγω διάστημα (16% από 16,8% το 2001-2008), δείχνοντας μεγαλύτερη αντοχή στην κρίση (IOBE, 2017).

Σε τομεακό επίπεδο, η συμβολή των Υπηρεσιών στον εθνικό προϊόν ξεχωρίζει διαχρονικά, με την Μεταποίηση, ωστόσο, να καταλαμβάνει τη 2η θέση, αφήνοντας σε χαμηλότερα επίπεδα τις Κατασκευές, τον Αγροτικό τομέα και τους κλάδους της υπόλοιπης Βιομηχανίας. Όσον αφορά στις τάσεις, ήπια αλλά συνεχής είναι η μείωση της συμβολής του Αγροτικού τομέα, έναντι της ενίσχυσης της σημασίας των Υπηρεσιών. Σημαντική είναι η εξασθένηση στον τομέα των Κατασκευών, ενώ μικρές μεταβολές εντοπίζονται στην υπόλοιπη βιομηχανία (Διάγραμμα 1).

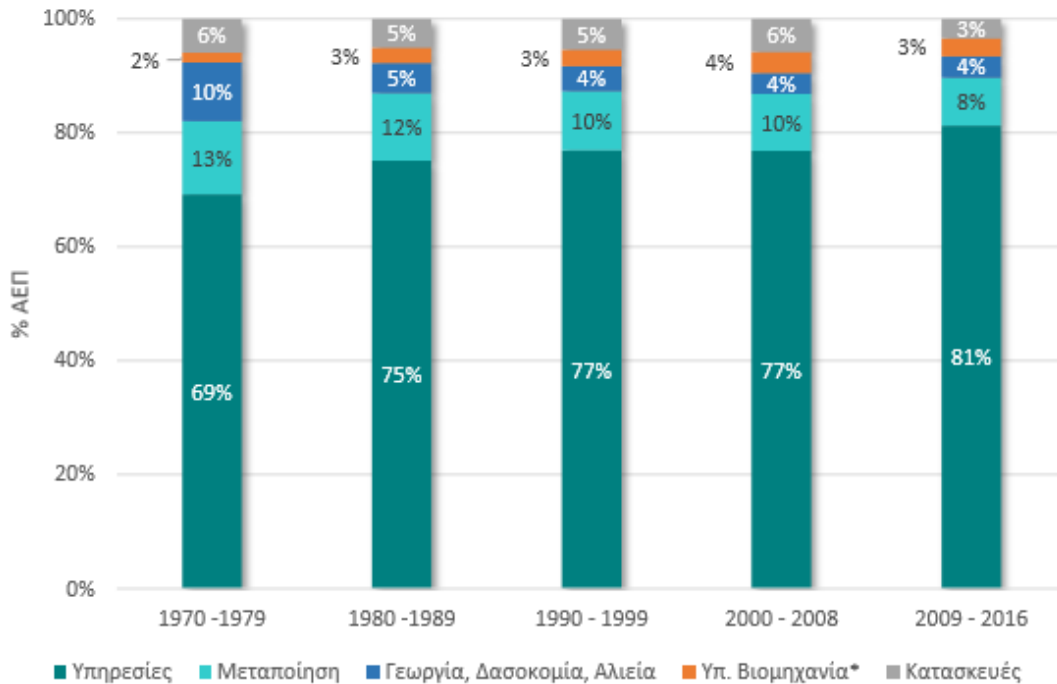

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή ΗΛ. Ρεύματος και Νερού

Διάγραμμα 1: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής ανά τομέα ως %ΑΕΠ

Η κρίση φαίνεται να έχει επηρεάσει αρνητικά τους τομείς των Κατασκευών και της Μεταποίησης, με τη συμβολή τους στο εθνικό προϊόν να μειώνεται κατά 3 και 2 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, ενώ στα ίδια επίπεδα κινήθηκε η ΑΠΑ της Υπ. Βιομηχανίας. Ανοδικά κινήθηκε η ΑΠΑ του τομέα των Υπηρεσιών ξεπερνώντας το 81% του ΑΕΠ το διάστημα 2009 - 2016 από 77% το 2000-2008 (Διάγραμμα 2).

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database

*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού

Διάγραμμα 2: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τομέων της οικονομίας ως %ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)

Σύμφωνα με αρκετά πρόσφατες έρευνες και στατιστικά στοιχεία, η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 1,7% σε ετήσια βάση τον Ιούλιο του 2017, χαλαρώνοντας από μια αναθεωρημένη ανοδική αύξηση 1,8% τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους. Η συγκεκριμένη μπορεί να θεωρηθεί ως η ασθενέστερη επέκταση της βιομηχανικής παραγωγής από τον Απρίλιο, καθώς ο κλάδος παραγωγής συνέχισε να επιβραδύνεται (1,3% έναντι 3% τον Ιούνιο), λόγω της μικρότερης παραγωγής χημικών προϊόντων (0,6% έναντι 2,3%), των φαρμακευτικών προϊόντων (9% έναντι 15%) και των ηλεκτρονικών υπολογιστών (-19,7% έναντι -2,2%). Επίσης, η βιομηχανική παραγωγή από την παροχή νερού υποχώρησε (-5% έναντι -6,9%). Αντίθετα, τα ορυχεία και τα λατομεία ανέκαμψαν (2,5% έναντι -2,1%), με την παραγωγή λιγνίτη και λιγνίτη (10,9%) και την παροχή ηλεκτρισμού να αυξάνονται ταχύτερα (3,8% έναντι 0,1%). Σε μηνιαία βάση, η βιομηχανική παραγωγή υποχώρησε 0,7%. Λαμβάνοντας υπόψη την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου, η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε άνοδο 5,3%. Η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα μειώθηκε κατά μέσο όρο -0,99% από το 2000 έως το 2017, φτάνοντας σε υψηλό επίπεδο 11,90% το Μάρτιο του 2000 και στο χαμηλότερο επίπεδο (-13,80%) τον Ιανουάριο του 2009 (Greece Industrial Production, 2017).

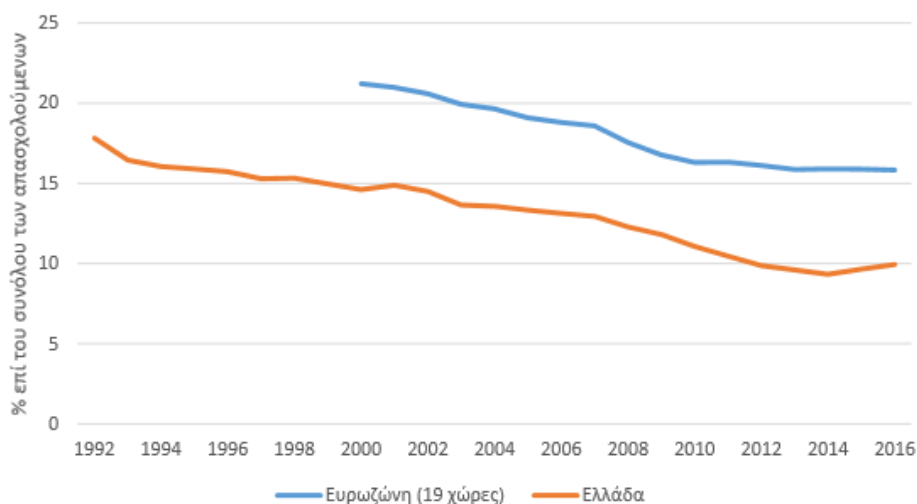
1.2 Η σημασία της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία

Σύμφωνα με μελέτη του IOBE, σχετικά με τον τομέα της μεταποίησης (Ιούνιος 2017), σημειώνεται ότι η σημασία της μεταποίησης είναι ιδιαίτερα μεγάλη για την ελληνική οικονομία, καθώς αποτελεί έναν κλάδο ο οποίος δύναται να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης και προόδου της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με στοιχεία της μελέτης, συνέβαλε σημαντικά στη μείωση του εμπορικού ελλείμματος από 42 δισ. ευρώ το 2008 μειώθηκε στα 24 δισ ευρώ το 2016. Την περίοδο 2008 - 2016 οι εξαγωγές μεταποιητικών προϊόντων στην Ελλάδα αποτελούσαν κατά μέσο όρο πάνω από το 87% του συνόλου των εξαγωγών αγαθών της χώρας, ενώ χάρη στη μεταποίηση, ο δείκτης εξαγωγών προς εισαγωγές από 31% το 2009 ανήλθε στο 56% το 2013.

Το διάστημα της κρίσης εντάθηκε η διεύρυνση των προορισμών των εξαγωγών του μεταποιητικού τομέα τουλάχιστον μέχρι το 2012 (μόλις το ¼ της αξίας των εξαγωγών ήταν προς 15 χώρες της Ε.Ε. που δηλώνει μια διεύρυνση της κατανομής των εξαγωγών με συνέπεια μικρότερο ρίσκο. Οι μεγαλύτεροι εξαγωγικοί προσανατολισμοί είναι η Ιταλία, η Γερμανία, η Τουρκία, η Κύπρος και οι ΗΠΑ.

Για το 2008 και 2016 το βασικό εξαγωγικό προϊόν της μεταποίησης αποτελούν τα προϊόντα διύλισης πετρελαίου, με τα τρόφιμα και τα βασικά μέταλλα να ακολουθούν. Την 1η πεντάδα συμπληρώνουν τα χημικά προϊόντα καθώς και τα φαρμακευτικά προϊόντα με χαμηλότερα ωστόσο μερίδια. Πάντως, το 2000 το 1ο σε εξαγωγές προϊόν μεταποίησης ήταν τα είδη ένδυσης, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, το 2016 ξεχωρίζουν τα τρόφιμα και τα βασικά μέταλλα των οποίων η αξία ξεπερνά τα 3,2 δισ ευρώ και τα 2,5 δισ ευρώ αντίστοιχα (Θεοδωρόπουλος, 2017).

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η απασχόληση η οποία προσφέρει ο μεταποιητικός τομέας. Παρόλα αυτά, όσον αφορά στην μακροχρόνια τάση της απασχόλησης στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα, πτωτικές τάσεις σημειώνονται στο ποσοστό των απασχολούμενων στην μεταποίηση από 18% το 1992 σε 9,9% το 2016, με προοπτικές ενίσχυσης, ωστόσο, τη τριετία 2014-2016 (από 9,3% το 2014 σε 9,9% το 2016). Η ίδια τάση εντοπίζεται και στην μεταποίηση των χωρών της ΕΖ12 (από 21,2% το 2000 σε 15,9% το 2016), με τάσεις σταθεροποίησης την τελευταία 3ετία (IOBE, 2017) (Διάγραμμα 3).

Πηγή: EUROSTAT, LFS, Επεξεργασία: IOBE
 *Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία και Λατομεία

Διάγραμμα 3: Ποσοστό Απασχολούμενων στον τομέα της μεταποίησης

Έντονα φαίνεται να έχει επηρεάσει η εγχώρια κρίση τον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα ενώ μικρότερη δείχνει να είναι η αρνητική τάση στην μεταποίηση των χωρών της Ευρωζώνης 12. Αναλυτικότερα, και πριν την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, πτωτικές τάσεις καταγράφει το μερίδιο απασχολούμενων, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, στην περιοχή του -2,3% και -2,6%, αντίστοιχα. Τάσεις αποδυνάμωσης της απασχόλησης εντοπίζονται και μετά το 2008, με το αντίστοιχο μερίδιο στην μεταποίηση να εξασθενεί κατά 3,4% ετησίως, όταν στις χώρες της EZ12 η μείωση είναι μόλις 1,2% (IOBE, 2017).

1.3 Η διάρθρωση του τομέα της Μεταποίησης – Βασικοί κλάδοι Μεταποίησης

Η μεταποίηση χωρίζεται με βάση τις διεθνείς ταξινομήσεις (NACE 2, ή ΣΤΑΚΟΔ 2008) σε 24 επιμέρους κλάδους. Τα τρόφιμα-ποτά-καπνός καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Το μερίδιο αυτό έχει αυξηθεί διαχρονικά από το 1995 (26%) στο 2015 (31%). Η αξία καθαυτή όμως έχει κυμανθεί από τα €4,7 δισ. το 1995, σε €6,6 δισ. το 2005 και €4,4 δισ. το 2015. Ακολουθούν τα βασικά μέταλλα, τα οποία έχουν υπερδιπλασιάσει το μερίδιό τους από το 1995 (6%) έως το 2015 (13%) (IOBE, 2017).

Η θετική ποσοστιαία μεταβολή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στους περισσότερους κλάδους της μεταποίησης κατά τη δεκαετία 1995-2005, εξανεμίζεται την αμέσως επόμενη δεκαετία, 2005-2015. Η μεγάλη πτώση της ακαθάριστης

προστιθέμενης αξίας σε κλαδικό επίπεδο καταγράφεται προφανώς μετά την εκρηκτική εμφάνιση της κρίσης το 2009 και το 2010. Εξαίρεση στη σωρευτική πτώση της δεκαετίας 2005-2015 στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αποτελούν η Επισκευή και εγκατάσταση στα Μηχανήματα και εξοπλισμό, καταγράφοντας μεγάλη άνοδο (127%), αλλά και ο οπτάνθρακας και διύλιση πετρελαίου (60%). Βέβαια, ως προς την εξέλιξη αυτή, σημαντικό ρόλο έχει παίζει και η τιμή του πετρελαίου, η οποία την περίοδο 2005-2015 αυξανόταν ετησίως, με εξαίρεση μόνο το 2009 και το 2014-2015, όταν και κατέγραψε πτώση. Η ζήτηση για πετρέλαιο ωστόσο δεν σημειώνει αντίστοιχη μείωση, λόγω της βραχυχρόνιας ανελαστικότητάς της ως προς την τιμή, γεγονός το οποίο αντανακλάται και στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας του κλάδου την εν λόγω περίοδο (IOBE, 2017).

Από τους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης, σε όρους παραγόμενου προϊόντος, και πάλι τα τρόφιμα-καπνός-ποτά κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο στη σχετική διάρθρωση της μεταποίησης. Το μερίδιο αυτό είναι παραπλήσιο το 2015 (29%) με το 1995 (28%). κλάδος με το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο μερίδιο είναι η διύλιση πετρελαίου, ο οποίος έχει αυξήσει σημαντικά τη συμβολή του στη συνολική παραγωγή της μεταποίησης, από 18% το 1995 σε 27% το 2015. Άλλοι κλάδοι, όπως η Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα και τα μη μεταλλικά ορυκτά, έχουν έρθει αντιμέτωποι με συρρίκνωση της παραγωγής τους, με αποτέλεσμα τα σχετικά τους μερίδια να έχουν περιοριστεί αισθητά. Συγκεκριμένα, η Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα έχει περιοριστεί από 9% το 1995 σε 3% το 2015, ενώ τα μη μεταλλικά ορυκτά από 6% το 1995 σε 3% το 2015.

Η μείωση του μεριδίου των κλάδων σε Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα στο σύνολο της μεταποίησης αποτυπώνεται και σε όρους ποσοστιαίας μείωσης του προϊόντος από το 2005 στο 2015, η οποία φθάνει το 63%.

Σε επίπεδο απασχολουμένων, τα τρόφιμα-ποτά-καπνός διατηρούν το μεγαλύτερο μερίδιο, το οποίο έχει αυξηθεί αξιοσημείωτα σε σχέση με παλιότερα. Το 2015 τα τρόφιμα-ποτά-καπνός συμβάλλουν στο 33% περίπου του συνόλου των απασχολουμένων της μεταποίησης (111 χιλ.), από 24% το 2005 (114 χιλ.) και 20% το 1995 (95 χιλ.). Το μερίδιο των απασχολουμένων σε Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα έχει συρρικνωθεί στο 9% (29 χιλ.) του συνόλου της μεταποίησης το 2014. Το 1995, η Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα απασχολούσαν σχεδόν το ¼ του

συνόλου των εργαζομένων στη μεταποίηση (110 χιλ.). Επιπρόσθετα, τη δεκαετία 2005-2015, σχεδόν όλοι οι επιμέρους κλάδοι της μεταποίησης καταγράφουν απώλειες σε όρους απασχόλησης. Σε κάποιους κλάδους (Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα, Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου, Ξύλο, και Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά) χάνονται πάνω από τις μισές θέσεις εργασίας την περίοδο αυτή. Παρά τις απώλειες στους περισσότερους κλάδους, η απασχόληση έχει αυξηθεί από το 2005 στο 2015 στο Καουτσούκ, πλαστικά (10%), στα Χημικά (4%), στα Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού (23%) και στα Βασικά μέταλλα (4%) (IOBE, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2008 - 2014

2.1 Γενικοί Οικονομικοί Δείκτες

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 1, παρατηρείται ότι όλες οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους μειώθηκαν την περίοδο 2008 – 2014. Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους από 81.704 μειώθηκαν το 2010 κατά 6.000 στις 75.809, ήτοι κατά 7,2%. Το 2012, η μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους ήταν μεγαλύτερη, κατά 19,1%, συγκριτικά με το 2010, ενώ το 2014, οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους μειώθηκαν περαιτέρω κατά 9,1% στις 55.754. Συνολικά, η μεταβολή της περιόδου, ήταν αρνητική και ανήλθε σε 31,8%.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους ανέρχονταν το 2008 στις 1.540. Εν αντιθέσει με τις μικρότερες επιχειρήσεις (0-9 εργαζομένων), οι εν λόγω επιχειρήσεις αυξήθηκαν κατά 19,4%, στις 1.839 το 2010. Τα επόμενα έτη όμως, μειώθηκαν εκ νέου, ακολουθώντας πορεία αντίστοιχη με αυτή των μικρότερων επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, το 2012, οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10-19 εργαζόμενους μειώθηκαν κατά 4,1% συγκριτικά με το 2010 στις 1.764 και το 2014, κατέγραψαν ακόμη μεγαλύτερη μείωση κατά 30,3% συγκριτικά με το 2012 και μειώθηκαν στις 1.230. Η συνολική μεταβολή του αριθμού των εν λόγω επιχειρήσεων διαμορφώθηκε στις ~20 ποσοστιαίες μονάδες.

Οι επιχειρήσεων 20-49 εργαζομένων είχαν καθοδική πορεία ως προς τον αριθμό τους καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Ειδικότερα από 1492 το 2008 μειώθηκαν κατά ~5% το 2010 στις 1.419, κατά περίπου 13% το 2012 στις 1.229 κατά ~17% το 2014 στις 1.015, διαμορφώνοντας συνολική αρνητική μεταβολή της τάξης του 32% την περίοδο 2008 – 2014.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 εργαζόμενους μειώθηκαν το 2010 στις 704 από 740 το 2008, ήτοι κατά ~5%. Το 2012, ο αριθμός των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω στις 648, δηλαδή κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες, συγκριτικές με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος, ενώ το 2014, σημειώθηκε

μια οριακή αύξηση 0,3%, όπου ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτών διαμορφώθηκε στις 650.

Τέλος, οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν περισσότερους από 250 εργαζόμενους μειώθηκαν το 2010 στις 143 από 148 το 2008 και στις 116 το 2012. Το 2014, σημειώθηκε μια μικρή αύξηση στον αριθμό των εν λόγω επιχειρήσεων, της τάξης του 6% και ο αριθμός τους διαμορφώθηκε στις 123. Η συνολική μεταβολή του αριθμού των εν λόγω επιχειρήσεων την περίοδο 2008 – 2014 είχε αρνητικό πρόσημο στις ~17 ποσοστιαίες μονάδες.

Συνολικά, ανεξαρτήτως μεγέθους επιχείρησης, σημειώθηκε μείωση της τάξης του 31,4% του αριθμού των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησης. Η μεγαλύτερη μείωση διαμορφώθηκε στις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 20 – 49 εργαζόμενους, ακολουθούμενη από σχεδόν αντίστοιχη μείωση του αριθμού των πολύ μικρών επιχειρήσεων 0-9 εργαζομένων.

Πίνακας 1: Αριθμός επιχειρήσεων

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9εργ	81.704	75.809	-7,2%	61.337	-19,1%	55.754	-9,1%	-31,8%
10 - 19 εργ	1.540	1.839	19,4%	1.764	-4,1%	1.230	-30,3%	-20,1%
20-49 εργ	1.492	1.419	-4,9%	1.229	-13,4%	1.015	-17,4%	-32,0%
50-249 εργ	740	704	-4,9%	648	-8,0%	650	0,3%	-12,2%
>250 εργ	148	143	-3,4%	116	-18,9%	123	6,0%	-16,9%
ΣΥΝΟΛΟ	85.624	79.914	-6,7%	65.094	-18,5%	58.772	-9,7%	-31,4%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Πτωτική ήταν και η πορεία του Κύκλου Εργασιών των επιχειρήσεων του κλάδου της μεταποίησης σε όλες τις κατηγορίες, εξαιρούμενης της κατηγορίας των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 εργαζομένους την περίοδο 2008 – 2014. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζομένους είχαν μείωση του κύκλου εργασιών τους από 12.745 εκατ. € το 2008 σε 10.530 εκατ. € το 2010 και περαιτέρω μείωση της τάξης του ~16% το 2012 στα 8.800 εκατ. €. Το 2014, ο Κύκλος Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω στα 8.219 εκατ. €, ήτοι κατά 6,61% συγκριτικά με το 2012.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζομένους είχαν κύκλο εργασιών το 2008 ύψους 2.274 εκατ. €, ενώ το 2010 αυτός αυξήθηκε οριακά στα 2.312 εκατ. €. Το 2012, ο Κύκλος Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω κατά 7,4% συγκριτικά με το 2010 στα 2.141 εκατ. €, ενώ το 2014 σημειώθηκε η μεγαλύτερη μείωση στον Κύκλο Εργασιών τους, της τάξης του ~23,5%, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος και διαμορφώθηκε στα 1.639 εκατ. €. Η συνολική μεταβολή της περιόδου για τον Κύκλο Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων διαμορφώθηκε σε ποσοστό 28%.

Αντίστοιχα, οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν 20 – 49 εργαζόμενους είχαν συνολική μείωση στον Κύκλο Εργασιών τους της τάξης του 27% την περίοδο 2008 – 2014.

Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις 20-49 εργαζομένων είχαν συνολικό κύκλο εργασιών 5.786 εκατ. € το 2008, ο οποίος το 2010 μειώθηκε κατά 17,71% στα 4.761 εκατ. €. Το 2012 σημειώθηκε περαιτέρω μείωση του Κύκλου Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων κατά ~7,8%, συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος στα 4.392 εκατ. €. Το 2014 η μείωση του Κύκλου Εργασιών τους συνεχίστηκε στα 4.241 εκατ. €, ήτοι κατά 3,42% συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος.

Αντιθέτως, η συνολική μεταβολή του Κύκλου Εργασιών των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 εργαζόμενους ήταν θετική την περίοδο 2008 – 2014, παρά τις αυξομειώσεις της περιόδου. Ειδικότερα, από 10.892 οι επιχειρήσεις αυτές μειώθηκαν κατά 8,5% στις 9.966. Το 2012 σημειώθηκε αύξηση του κύκλου εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων στα 11.249 εκατ. ευρώ, ήτοι κατά ~14,7% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, ενώ το 2014 παρατηρήθηκε οριακή μείωση της τάξης του 2,7% του Κύκλου Εργασιών στα 11.120 εκατ. €. Η συνολική μεταβολή της περιόδου όσον αφορά τον Κύκλο Εργασιών των συγκεκριμένων επιχειρήσεων διαμορφώθηκε στις 2,09 ποσοστιαίες μονάδες.

Οι μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν άνω των 250 εργαζομένων μείωσαν τον Κύκλο Εργασιών τους το 2010 κατά ~16% συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος στα 9.966 εκατ. €, ενώ σημείωσαν αύξηση του σε ποσοστό 14,7% το 2012. Το 2014, έπειτα από οριακή μείωση συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος, ο Κύκλος Εργασιών διαμορφώθηκε στα 34.303 εκατ. €. Οι

διακυμάνσεις του Κύκλου Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων διαμόρφωσαν τη συνολική μεταβολή του μεγέθους σε ποσοστό ~7%.

Συνοπτικά, ο Κύκλος Εργασιών όλων των μεταποιητικών επιχειρήσεων μειώθηκε από 68.544 εκατ. € στα 59.521 εκατ. € την περίοδο 2008 – 2014.

Πίνακας 2: Κύκλος Εργασιών (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	12.745	10.530	-17,38%	8.800	-16,42%	8.219	-6,61%	-35,51%
10 - 19 εργ	2.274	2.312	1,67%	2.141	-7,40%	1.639	-23,45%	-27,93%
20-49 εργ	5.786	4.761	-17,71%	4.392	-7,76%	4.241	-3,42%	-26,69%
50-249 εργ	10.892	9.966	-8,50%	11.429	14,68%	11.120	-2,70%	2,09%
>250 εργ	36.848	30.892	-16,16%	34.411	11,39%	34.303	-0,32%	-6,91%
ΣΥΝΟΛΟ	68.544	58.461	-14,71%	61.173	4,64%	59.521	-2,70%	-13,16%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Όπως φαίνεται στον επόμενο Πίνακα, η προστιθέμενη αξία παραγωγής ήταν πτωτική σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους. Ειδικότερα, από 12.121 εκατ. €, η προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων, οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους μειώθηκε κατά 2,46% στα 11.823 εκατ. €, το 2010, συγκριτικά με το 2008. Το 2012, η προστιθέμενη αξία παραγωγής των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω στα 8.936 εκατ. €, κατά 24,41% και το 2014 στα 8.603 εκατ. ευρώ, ήτοι κατά 3,73%, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Η συνολική μεταβολή της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών διαμορφώθηκε στο ~29% την περίοδο 2008 – 2014.

Μεγαλύτερη ήταν η μείωση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων, οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους την περίοδο 2008 – 2014, η οποία διαμορφώθηκε σε ποσοστό ~38,7%. Ειδικότερα από 2.142 εκατ. ευρώ, η προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών μειώθηκε οριακά στα 2.141 το 2010 και κατά 11,43% το 2012 στα 1.897 εκατ. €. Το 2014, η μείωση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών συνεχίστηκε και διαμορφώθηκε στις 30,76 ποσοστιαίες μονάδες.

Πτωτική ήταν και η προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν από 20 έως 49 εργαζομένους. Το 2008 η προστιθέμενη αξία παραγωγής των εν λόγω επιχειρήσεων ανέρχονταν στα 5.421 εκατ. €, ενώ το 2010 περιορίστηκε κατά ~18% στα 4.440 εκατ. €. Το 2012 η προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών περιορίστηκε περαιτέρω κατά 9,32%, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος στα 4,026 εκατ. €, ενώ το 2014, σημειώθηκε περαιτέρω μείωση του μεγέθους στα 3.836 εκατ. €.

Οριακή ήταν η μείωση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 εργαζόμενους. Ειδικότερα, η μείωση του μεγέθους για τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις ήταν 0,12%, καθώς η μεταβολή της προστιθέμενης αξίας παραγωγής τους διαμορφώθηκε από τις 10.004 εκατ. € το 2008 στις 9.992 εκατ. ευρώ το 2014.

Αντίστοιχα, λίγο μεγαλύτερη της τάξης του ~3,3% ήταν η μείωση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν περισσότερους από 250 εργαζόμενους την περίοδο 2008 – 2014. Ειδικότερα, από 30.752 εκατ. €, η προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών μειώθηκε κατά ~10,04% το 2010 στις 27.558 εκατ. €. Το 2012, υπήρξε αύξηση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών κατά ~9%, συγκριτικά με το 2010, η οποία διαμορφώθηκε στις 30.080 εκατ. €. Το 2014, η οριακή μείωση του μεγέθους κατά 1,13% διαμόρφωσε την προστιθέμενη αξία παραγωγής των επιχειρήσεων αυτών στις 29.741 εκατ. €.

Πίνακας 3: Προστιθέμενη αξία παραγωγής (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	2008		2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή		
0-9 εργ	12.121	11.823	-2,46%	8.936	-24,41%	8.603	-3,73%	-29,03%	
10 - 19 εργ	2.142	2.141	-0,03%	1.897	-11,43%	1.313	-30,76%	-38,69%	
20-49 εργ	5.421	4.440	-18,10%	4.026	-9,32%	3.836	-4,74%	-29,25%	
50-249 εργ	10.004	9.187	-8,16%	10.200	11,03%	9.992	-2,04%	-0,12%	
>250 εργ	30.752	27.558	-10,39%	30.080	9,15%	29.741	-1,13%	-3,29%	
ΣΥΝΟΛΟ	60.440	55.150	-8,75%	55.139	-0,02%	53.484	-3,00%	-11,51%	

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.2 Δείκτες Απασχόλησης

Όσον αφορά την απασχόληση στον κλάδο της μεταποίησης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι δείκτες είχαν φθίνουσα πορεία την περίοδο 2008 – 2014. Ειδικότερα, όσον αφορά τον αριθμό του άμισθου εργατικού δυναμικού των επιχειρήσεων, οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους μειώθηκε από 103.133 άτομα το 2008 σε 75.462 το 2010 και κατά 49,29% σε 38.268 άτομα το 2012. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 2014, οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις δεν απασχόλησαν άμισθο εργατικό δυναμικό.

Οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους, είχαν μια συνολικά θετικά μεταβολή στον αριθμό άμισθου εργατικού δυναμικού την περίοδο 2008 – 2014. Ειδικότερα, από 1.229 εργαζόμενους το 2008, ο αριθμός αυξήθηκε κατά 21,16% στους 1.489, ενώ το 2012 μειώθηκε στους 1.222 εργαζόμενους. Το 2014, ο αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού των εν λόγω επιχειρήσεων αυξήθηκε κατά ~37,5%, διαμορφώνοντας τη συνολική μεταβολή της περιόδου σε ποσοστό 36,7%.

Σημαντική ήταν η μείωση του αριθμού του άμισθου εργατικού δυναμικού την περίοδο 2008 – 2014 στις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 20-49 εργαζομένους. Ειδικότερα, από 940 άτομα άμισθο εργατικό δυναμικό το 2008, ο αριθμός περιορίστηκε κατά 18,3% στα 768 άτομα, το 2010 και το 2012 περιορίστηκε περαιτέρω στα 548 άτομα. Το 2014, η μείωση του άμισθου εργατικού δυναμικού ήταν 26,46% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, οπότε και αριθμός μειώθηκε σε 403 άτομα. Η συνολική μεταβολή της περιόδου ανήλθε με αρνητικό πρόσημο σε ποσοστό 57,13%.

Την περίοδο 2008-2012 ο αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού στις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν από 50 έως 249 άτομα αυξάνονταν σταδιακά, ενώ το 2014 σημειώθηκε σημαντική μείωση του σε ποσοστό το οποίο προσέγγισε το ~60%. Πιο συγκεκριμένα, από 324 άτομα το 2008, ο αριθμός αυξήθηκε το 2010 κατά ~5% στα 340 άτομα, ενώ το 2012 αυξήθηκε περαιτέρω κατά 22,35%, συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος στα 416 άτομα. Το 2014, ο αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού μειώθηκε κατά ~59% συγκριτικά με το 2012 και περιορίστηκε σ171 άτομα.

Τέλος, οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν άνω των 250 άμισθο εργατικό δυναμικό σημείωσαν συνολική μείωση του της τάξης του ~46% καθ' όλη την

εξεταζόμενη περίοδο. Ειδικότερα, από 264 άτομα το 2008, ο αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού μειώθηκε κατά ~30% στα 186 άτομα, ενώ αντίθετα το 2012 αυξήθηκε κατά 8,60% στα 202 άτομα. Το 2014, ο αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού μειώθηκε εκ νέου στα 142 άτομα, κατά 29,7%, συγκριτικά με το 2012.

Πίνακας 4: Αριθμός άμισθου εργατικού δυναμικού

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	103.133	75.462	-26,83%	38.268	-49,29%	0	-100,00%	-100,00%
10 - 19 εργ	1.229	1.489	21,16%	1.222	-17,93%	1.680	37,48%	36,70%
20-49 εργ	940	768	-18,30%	548	-28,65%	403	-26,46%	-57,13%
50-249 εργ	324	340	4,94%	416	22,35%	171	-58,89%	-47,22%
>250 εργ	264	186	-29,55%	202	8,60%	142	-29,70%	-46,21%
ΣΥΝΟΛΟ	105.890	78.245	-26,11%	40.656	-48,04%	2.396	-94,11%	-97,74%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων την περίοδο 2008 – 2014 σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους παρατηρήθηκε μείωση. Ειδικότερα, οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις 0 – 9 ατόμων μειώθηκαν κατά 11,24% το 2010, συγκριτικά με το 2008 στους 95.726 άτομα, ενώ το 2012 σημειώθηκε επίσης μια μικρή μεταβολή 1,60%, συγκριτικά με το 2010 στα 94.191 άτομα. Το 2014, ο αριθμός των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις αυτές μειώθηκε κατά 8,37% συγκριτικά με το 2012 στα 86.311 άτομα.

Στις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε το 2010, συγκριτικά με το 2008 κατά 14,15% στα 23.191 άτομα από 20.317. Το 2012, ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 5,35% συγκριτικά με το 2010 στα 21.951 άτομα, ενώ το 2014, μεγαλύτερη μεταβολή της τάξης του 36,6% διαμόρφωσε τον αριθμό των απασχολούμενων των εν λόγω επιχειρήσεων στα 13.915 άτομα. Η συνολική μεταβολή της περιόδου διαμορφώθηκε σε αρνητικό ποσοστό 31,51%.

Η μεγαλύτερη μεταβολή σημειώθηκε στις επιχειρήσεις 20 – 49 εργαζόμενων. Ειδικότερα, ο αριθμός των απασχολούμενων στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις μειώθηκε το 2010 κατά 7,29% στα 43.087 άτομα από 46.474 το 2008. Το 2012, ο

αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε περαιτέρω κατά 13,85% στα 37.119 άτομα, ενώ το 2014, μειώθηκε περαιτέρω ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτές τις επιχειρήσεις στα 30.927 άτομα. Η συνολική μεταβολή της περιόδου διαμορφώθηκε σε ποσοστό -33,45%.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 άτομα προσωπικό, σημείωσαν τη μικρότερη μεταβολή όσον αφορούσε τον αριθμό των απασχολούμενων. Ειδικότερα, η μεταβολή της περιόδου ήταν μεν αρνητική αλλά διαμορφώθηκε σε ποσοστό ~6,4%. Πιο συγκεκριμένα, από 72.937 απασχολούμενους οι επιχειρήσεις αυτές μείωσαν το προσωπικό τους το 2010 στους 71.342 κατά ~2,2%, ενώ το 2012 ο αριθμός των απασχολούμενων των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω κατά 5,4% στα 67.490 άτομα. Το 2014, υπήρξε μια μικρή οριακή αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων των συγκεκριμένων επιχειρήσεων κατά ~1,2%.

Οι επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν άνω των 250 εργαζομένων είχαν μείωση των απασχολούμενων τους κατά ~28% την περίοδο 2008-2014. Ειδικότερα, από 85.902 απασχολούμενους το 2008, ο αριθμός τους μειώθηκε κατά 4,42% στους 82.101 το 2010, ενώ το 2012, ο αριθμός τους περιορίστηκε περαιτέρω κατά 22,78% στους 63.398 άτομα. Το 2014, ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε περαιτέρω κατά 2,75% στα 61.652 άτομα.

Πίνακας 5: Αριθμός απασχολούμενων

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	107.854	95.726	-11,24%	94.191	-1,60%	86.311	-8,37%	-19,97%
10 - 19 εργ	20.317	23.191	14,15%	21.951	-5,35%	13.915	-36,61%	-31,51%
20-49 εργ	46.474	43.087	-7,29%	37.119	-13,85%	30.927	-16,68%	-33,45%
50-249 εργ	72.937	71.342	-2,19%	67.490	-5,40%	68.294	1,19%	-6,37%
>250 εργ	85.902	82.101	-4,42%	63.398	-22,78%	61.652	-2,75%	-28,23%
ΣΥΝΟΛΟ	333.484	315.447	-5,41%	284.149	-9,92%	261.099	-8,11%	-21,71%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Ο Αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση στις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους παρέμεινε σταθερός τα έτη 2008 – 2010, ενώ

αυξήθηκε στα 11 άτομα / επιχείρηση το 2012. Το 2014, ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση μειώθηκε σε μηδέν άτομα.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους απασχολούσαν το 2008, 42 άτομα / επιχείρηση, αριθμός ο οποίος μειώθηκε κατά ~9% το 2010 στα 38 άτομα. Το 2012, ο αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση αυξήθηκε κατά 44,44% στα 55 άτομα, ενώ το 2014 σημειώθηκε εκ νέου μια οριακή θετική μεταβολή του μεγέθους με αποτέλεσμα να απασχολούνται 55 άτομα ανά επιχείρηση. Η συνολική μεταβολή του αριθμού των απασχολούμενων ανά επιχείρηση ήταν 32,05% την περίοδο 2008 – 2014.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 20 – 49 εργαζόμενους αύξησαν οριακά τον αριθμό των απασχολούμενων / επιχείρηση από 93 το 2008 στους 96 το 2010. Το 2012, ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρησης μειώθηκε κατά 33,72% στους 63, ενώ το 2014 ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση διπλασιάστηκε σχεδόν στους 120 εργαζόμενους.

Ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση στις επιχειρήσεις 50 – 249 εργαζομένων αυξήθηκε από 206 σε 2011 άτομα ανά επιχείρηση το 2010, συγκριτικά με το 2008, ενώ αυξήθηκε περαιτέρω το 2012 στα 224 άτομα ανά επιχείρηση. Το 2014 ο αριθμός των απασχολούμενων ανά επιχείρηση μειώθηκε κατά 6,63%, συγκριτικά με το 2012 στα 196 άτομα.

Τέλος, οι επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν πάνω από 250 εργαζόμενους είχαν το 2008 972 άτομα / επιχείρηση, αριθμός ο οποίος αυξήθηκε στα 2.189 άτομα / επιχείρηση το 2010. Ο αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση μειώθηκε κατά 34,83% το 2012 στα 1426 άτομα και το 2014 περιορίστηκε περαιτέρω στα 1063 άτομα / επιχείρηση. Η συνολική μεταβολή του αριθμού των απασχολούμενων ανά επιχείρηση για όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους διαμορφώθηκε σε 15,22%.

Πίνακας 6: Αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	5	5	0,00%	11	123,40%	0	-100,00%	-100,00%
10 - 19 εργ	42	38	-8,92%	55	44,44%	55	0,37%	32,05%
20-49 εργ	93	96	2,36%	63	-33,72%	120	90,05%	28,94%
50-249 εργ	206	211	1,67%	224	36,19%	196	-6,63%	29,29%
>250 εργ	972	2.189	125,09%	1.426	-34,83%	1.063	-25,46%	9,34%
ΣΥΝΟΛΟ	1.418	2.638	86,00%	1.979	-24,99%	1.634	-17,41%	15,22%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Το εργατικό δυναμικό των επιχειρήσεων 0-9 εργαζομένων ανέρχονταν το 2008 στα 210.987 άτομα, αριθμός ο οποίος μειώθηκε στα 171.188 άτομα το 2010, σημειώνοντας μεταβολή ~18,9%. Το 2012, το συνολικό εργατικό δυναμικό των επιχειρήσεων αυτών μειώθηκε περαιτέρω κατά 22,6% στα 132.459 άτομα, ενώ το 2014 σημειώθηκε εκ νέου μείωση της τάξης του 9,15% στα 120.335 άτομα.

Ο αριθμός του εργατικού δυναμικού των επιχειρήσεων 10-19 ατόμων αυξήθηκε το 2010 κατά 14,55% το 2010 στα 24.680 άτομα, συγκριτικά με 21.546 άτομα το 2008. Το 2012 ο αριθμός εργατικού δυναμικού των εν λόγω επιχειρήσεων περιορίστηκε κατά 6,11% συγκριτικά με το 2010 στα 23.173 άτομα, ενώ το 2014 μειώθηκε περαιτέρω κατά 32,7% στα 15.595 άτομα. Η συνολική μεταβολή της περιόδου για τις εν λόγω επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 27,62%.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 20-49 άτομα απασχολούσαν το 2008 47.414 άτομα ως εργατικό δυναμικό. Ο αριθμός του εργατικού δυναμικού το 2010 μειώθηκε κατά 7,51% συγκριτικά με το 2008 στα 43.855 άτομα, ενώ το 2012 μειώθηκε περαιτέρω κατά 14,11% στα 37.667 άτομα και το 2014 στα 31.330, διαμορφώνοντας τη συνολική μεταβολή της περιόδου σε ποσοστό ~34%.

Ο αριθμός του εργατικού δυναμικού των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 50 – 249 άτομα, μειώθηκε κατά 2,16% την περίοδο 2008-2010 από 73.261 σε 71.682 άτομα. Το 2012 ο αριθμός του εργατικού δυναμικού μειώθηκε περαιτέρω κατά 5,27% σε 67.906 άτομα, ενώ το 2014 υπήρξε μια οριακή θετική μεταβολή ~1% οπότε ο αριθμός του εργατικού δυναμικού διαμορφώθηκε σε 68.465 άτομα.

Όσον αφορά τον αριθμό του εργατικού δυναμικού των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν άνω των 250 εργαζομένους, μειώθηκε κατά 4,50% την περίοδο 2008-2010 από 86.166 άτομα σε 82.287 άτομα, ενώ το 2012 η μείωση ήταν της τάξης του 22,71 % σε 63.600 άτομα. Το 2014, υπήρξε περαιτέρω μείωση του εργατικού δυναμικού κατά 2,8% σε 61.794 άτομα.

Πίνακας 7: Αριθμός εργατικού δυναμικού

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	210.987	171.188	-18,86%	132.459	-22,62%	120.335	-9,15%	-42,97%
10 - 19 εργ	21.546	24.680	14,55%	23.173	-6,11%	15.595	-32,70%	-27,62%
20-49 εργ	47.414	43.855	-7,51%	37.667	-14,11%	31.330	-16,82%	-33,92%
50-249 εργ	73.261	71.682	-2,16%	67.906	-5,27%	68.465	0,82%	-6,55%
>250 εργ	86.166	82.287	-4,50%	63.600	-22,71%	61.794	-2,84%	-28,28%
ΣΥΝΟΛΟ	439.374	393.692	-10,40%	324.805	-17,50%	297.519	-8,40%	-32,29%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.3 Αμοιβές και Κόστος προσωπικού

Οι μισθοί και τα ημερομίσθια των εργαζομένων στις επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων αυξήθηκαν κατά 13,33% το 2010 στις 1.674 εκατ. € από 1.477 εκατ. € το 2008. Το 2012, υπήρξε σχεδόν αντίστοιχη αντίθετη μεταβολή, οπότε οι μισθοί των εργαζομένων διαμορφώθηκαν στις 1.441 εκατ. €. Το 2014 η περαιτέρω μείωση του μεγέθους διαμόρφωσε τους μισθούς και τα ημερομίσθια στα 1.096 εκατ. €.

Η μεγαλύτερη μεταβολή πραγματοποιήθηκε στους μισθούς κατά ημερομίσθια των επιχειρήσεων 10 – 19 εργαζομένων την περίοδο 2008 – 2014. Ειδικότερα, αν και το 2010 υπήρξε αύξηση της τάξης του ~20% σε 388 εκατ. € από 323 εκατ. € το 2012 επήλθε μείωση στα 319 εκατ. € και το 2014 περαιτέρω μείωση ~42% στα 185 εκατ., οπότε και η συνολική μεταβολή διαμορφώθηκε με αρνητικό πρόσημο στα 42,67%.

Λίγο μικρότερη μεταβολή περιόδου είχαν οι επιχειρήσει 20 – 49 εργαζομένων. Ειδικότερα οι μισθοί των εργαζομένων των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκαν σε 781 εκατ. € το 2010 από 830 εκατ. € το 2008.. Το 2012, οι μισθοί και τα ημερομίσθια των εργαζομένων μειώθηκαν περαιτέρω κατά ~20% στα 626 εκατ. € ενώ το 2014 υπέστησαν ακόμη μεγαλύτερη μείωση της τάξης του ~22,7% οπότε και διαμορφώθηκαν στα 484 εκατ. €. Η συνολική μείωση της περιόδου ήταν τα τάξης του 41,71%.

Η μικρότερη μεταβολή της περιόδου σε μισθούς και ημερομίσθια σημειώθηκε στις επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων η οποία διαμορφώθηκε σε ποσοστό ~12%. Πιο συγκεκριμένα, οι μισθοί και τα ημερομίσθια των εργαζομένων στις εν λόγω επιχειρήσεις αυξήθηκαν κατά 2,82% το 2010, συγκριτικά με το 2008 στα 1.577 εκατ. €, ενώ το 2012 μειώθηκαν κατά ~9,8% στα 1.424 εκατ. € και μειώθηκαν περαιτέρω το 2014 κατά 5,06% στα 1.351 εκατ. €.

Σημαντική μεταβολή σημειώθηκε και στις επιχειρήσεις που απασχολούσαν άνω των 250 εργαζομένων σε μισθούς και ημερομίσθια, η οποία διαμορφώθηκε σε ποσοστό 29,06%.

Ειδικότερα, από 2.633 εκατ. € το 2008, οι μισθοί και τα ημερομίσθια αυξήθηκαν οριακά κατά 0,85% στα 2.656 εκατ. €, ενώ το 2012 μειώθηκαν κατά 27,31% στα 1.930 εκατ. € και το 2014 μειώθηκαν περαιτέρω κατά ~11,7% στα 1.705 εκατ. €.

Πίνακας 8: Μισθοί και ημερομίσθια (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	1.477	1.674	13,33%	1.441	-13,93%	1.096	-23,91%	-25,77%
10 - 19 εργ	323	388	19,88%	319	-17,67%	185	-41,92%	-42,67%
20-49 εργ	830	781	-5,86%	626	-19,95%	484	-22,65%	-41,71%
50-249 εργ	1.534	1.577	2,82%	1.424	-9,75%	1.351	-5,06%	-11,91%
>250 εργ	2.633	2.656	0,85%	1.930	-27,31%	1.705	-11,67%	-35,25%
ΣΥΝΟΛΟ	6.798	7.076	4,09%	5.739	-18,89%	4.822	-15,98%	-29,06%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Όσον αφορά το Κόστος προσωπικού το 2008 για τις επιχειρήσεις 0 – 9 εργαζομένων ανέρχονταν στα 1.905 εκατ. €. Το 2010 το εν λόγω κόστος αυξήθηκε κατά ~13% στα 2.151 εκατ. €, ενώ το 2012 μειώθηκε κατά ~14% στα 1.843 εκατ. €. Το 2014 υπέστη περαιτέρω μείωση της τάξης του 24,61% οπότε και διαμορφώθηκε στα 1.390 εκατ. €.

Το κόστος προσωπικού των επιχειρήσεων 10-19 εργαζομένων αυξήθηκε το 2010 κατά 20,27% στα 498 εκατ. € από 414 εκατ. € το 2008, ενώ το επόμενο εξεταζόμενο έτος (2012) μειώθηκε κατά 18,04% στα 408 εκατ. €. Το 2014 το κόστος προσωπικού των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκε περαιτέρω στα 235 εκατ. €, ήτοι κατά 42,34% συγκριτικά με το 2014, οπότε και η συνολική μεταβολή της περιόδου αυτών των επιχειρήσεων διαμορφώθηκε σε 43,16 % αποτελώντας το μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ όλων των κατηγοριών.

Το κόστος προσωπικού των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 20 – 49 εργαζομένους μειώθηκε το 2010 κατά 6,3% συγκριτικά με το 2008 στα 1.001 εκατ. € από 1.069 εκατ. €. Το 2012 το κόστος προσωπικού μειώθηκε περαιτέρω κατά 20,06% στα 800 εκατ. €, ενώ το 2014 μειώθηκε εκ νέου κατά 23,14% στα 615 εκατ. €.

Οι επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων είχαν κόστος προσωπικού το 2008 1.973 εκατ. € ενώ το 2010 το εν λόγω μέγεθος αυξήθηκε στα 2.07 εκατ. € (2,74%). Το 2012 το κόστος προσωπικού μειώθηκε στα 1.828 εκατ. € και το 2014 μειώθηκε περαιτέρω κατά 5,42% στα 1729 εκατ. €.

Το Κόστος προσωπικού των επιχειρήσεων άνω των 250 εργαζομένων παρέμεινε σχεδόν στο ίδιο επίπεδο τα έτη 2008 – 2010 με μια ιδιαίτερα οριακή μείωση το 2010

κατά 0,01% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Το 2012, το κόστος προσωπικού μειώθηκε περαιτέρω κατά 27,32% στα 2493 εκατ. € και το 2014 μειώθηκε εκ νέου κατά ~11% στα 2.221 εκατ. €.

Πίνακας 9: Κόστος προσωπικού (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	1.905	2.151	12,91%	1.843	-14,31%	1.390	-24,61%	-27,06%
10 - 19 εργ	414	498	20,27%	408	-18,04%	235	-42,34%	-43,16%
20-49 εργ	1.069	1.001	-6,30%	800	-20,06%	615	-23,14%	-42,43%
50-249 εργ	1.973	2.027	2,74%	1.828	-9,82%	1.729	-5,42%	-12,37%
>250 εργ	3.431	3.430	-0,01%	2.493	-27,32%	2.221	-10,92%	-35,27%
ΣΥΝΟΛΟ	8.791	9.107	3,59%	7.373	-19,05%	6.190	-16,05%	-29,60%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Το κόστος ασφαλιστικών εισφορών για τις επιχειρήσεις 0-9εργαζομένων αυξήθηκε το 2010 κατά 11,42% συγκριτικά με το 2008 και μειώθηκε το 2012 κατά 15,63% στα 403 εκατ. €. Το 2014 το κόστος ασφαλιστικών εισφορών μειώθηκε περαιτέρω κατά 27,12% στα 293 εκατ. €.

Το κόστος ασφαλιστικών εισφορών για τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους αυξήθηκε από 91 εκατ. € το 2008 σε 110 εκατ. € το 2010, ενώ το 2012 το κόστος των ασφαλιστικών εισφορών μειώθηκε κατά 43,71% στα 50 εκατ. €. Η συνολική μείωση του κόστους ασφαλιστικών εισφορών την περίοδο 2008 – 2014 ανήλθε σε 44,76%.

Το Κόστος Ασφαλιστικών εισφορών της περιόδου 2008 – 2014 μειώθηκε για τις επιχειρήσεις 20 – 49 εργαζομένων συνολικά κατά ~45% από 239 εκατ. € το 2008 σε 131 εκατ. € το 2014, ενώ για τις επιχειρήσεις των 50 – 249 η αντίστοιχη μείωση ήταν πολύ μικρότερη της τάξης του ~14% από 439 εκατ. € το 2008 σε 378 εκατ. € το 2014.

Το κόστος των ασφαλιστικών εισφορών των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν άνω των 250 εργαζομένων ανέρχονταν το 2008 σε 797 εκατ. €, ενώ μειώθηκε κατά 2,87% το 2010 στα 775 εκατ. €. Το 2012 το κόστος των ασφαλιστικών εισφορών μειώθηκε περαιτέρω κατά 27,7% στα 563 εκατ. € και το 2014 στα 516 εκατ. €, μειωμένο επίσης κατά 8,36%.

Πίνακας 10: Κόστος Ασφαλιστικών εισφορών (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	Απόλυτος αριθμός	% μεταβολή	
0-9 εργ	428	477	11,42%	403	-15,63%	293	-27,12%	-31,50%
10 - 19 εργ	91	110	21,50%	89	-19,24%	50	-43,71%	-44,76%
20-49 εργ	239	220	-7,80%	175	-20,50%	131	-24,87%	-44,93%
50-249 εργ	439	450	2,48%	404	-10,07%	378	-6,63%	-13,95%
>250 εργ	797	775	-2,87%	563	-27,37%	516	-8,36%	-35,35%
ΣΥΝΟΛΟ	1.994	2.032	1,90%	1.633	-19,60%	1.368	-16,25%	-31,39%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.4 Δαπάνες επιχειρήσεων

Συνολικά, οι δαπάνες των επιχειρήσεων οι οποίες αφορούσαν σε αγορές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν σε όλες τις κατηγορίες επιχειρήσεων εκτός από αυτές που απασχολούσαν 50 – 249 εργαζόμενους. Ειδικότερα, στις επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν 0-9 εργαζόμενους, οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν από 9.207 εκατ. € το 2008 σε 8.612 εκατ. € το 2010 και αυξήθηκαν το 2012 σε 13.786, ήτοι κατά 60,07% . Το 2014, οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν εκ νέου σε 7.149 εκατ. €, δηλαδή 48,14% συγκριτικά με το 2012.

Όσον αφορά τις αντίστοιχες δαπάνες των επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους, μειώθηκαν οριακά από 1.659 εκατ € ε 1.655 εκατ. το 2010 ενώ το 2012 μειώθηκαν εκ νέου ελάχιστα σε ποσοστό 1,23% συγκριτικά με το 2010 στα 1.635 εκατ. €. Το 2014, οι εν λόγω δαπάνες μειώθηκαν για τις επιχειρήσεις μεγέθους 10 – 19 εργαζομένων κατά ~20,4% στα 1.302 εκατ. €.

Οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών για τις επιχειρήσεις με 20 – 49 εργαζόμενους μειώθηκαν κατά ~17,8% το 2010 στα 3.465 εκατ. € από 4.213 εκατ. € το 2008, ενώ το 2012 μειώθηκαν εκ νέου στις 3.376 εκατ. €. Το 2014 οι δαπάνες για αγορά αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν εκ νέου κατά 2,35% στα 3.297 εκατ. € διαμορφώνοντας τη συνολική μεταβολή σε ποσοστό 21,76%.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων, οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών τους μειώθηκαν από 8.172 εκατ. € το 2008 σε 7.419 εκατ. € το 2010 και αυξήθηκαν κατά 17.61% στο 2012, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος στα 8.726 εκατ. €, υπερβαίνοντας και τις αντίστοιχες δαπάνες του 2008. Το 2014 τέλος, οι εν λόγω δαπάνες μειώθηκαν εκ νέου κατά 2,34% συγκριτικά με το 2012 στα 8.522 εκατ. € και παρέμειναν σε υψηλότερο επίπεδο με τις αντίστοιχες δαπάνες του 2008, διαμορφώνοντας θετική συνολική μεταβολή της περιόδου σε ποσοστό 4,28%.

Τέλος, οι αντίστοιχες δαπάνες των μεγάλων επιχειρήσεων, με άνω των 250 εργαζομένων μειώθηκαν από 31.654 εκατ. € το 2008 σε 27.299 εκατ. το 2010 και αυξήθηκαν το 2012 ,συγκριτικά με το 2010 κατά ~19% στα 32.502 εκατ. €. Τέλος, το 2014, οι εν λόγω δαπάνες για τις επιχειρήσεις αυτές μειώθηκαν κατά 10,41% συγκριτικά με το 2012 στα 29.118 εκατ. €.

Πίνακας 11: Αγορές αγαθών και υπηρεσιών (σε εκατ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή	
0-9 εργ	9.207	8.612	-6,46%	13.786	60,07%	7.149	-48,14%	-22,35%
10 - 19 εργ	1.659	1.655	-0,24%	1.635	-1,23%	1.302	-20,39%	-21,55%
20-49 εργ	4.213	3.465	-17,76%	3.376	-2,57%	3.297	-2,35%	-21,76%
50-249 εργ	8.172	7.419	-9,21%	8.726	17,61%	8.522	-2,34%	4,28%
>250 εργ	31.654	27.299	-13,76%	32.502	19,06%	29.118	-10,41%	-8,01%
ΣΥΝΟΛΟ	54.905	48.451	-11,76%	60.024	23,89%	49.387	-17,72%	-10,05%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.5 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο

Σύμφωνα με τα στοιχεία του επόμενου πίνακα φαίνεται ότι η Ακαθάριστη Προστιθέμενης αξία ανά εργαζόμενο είχε αξιοσημείωτη θετική μεταβολή την περίοδο 2008 – 2014.

Ειδικότερα, για τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν από 0-9 εργαζόμενους η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο αυξήθηκε το 2010 κατά 92,36% συγκριτικά με το 2008 στις 88 χιλ. €, ενώ το 2012 αυξήθηκε επίσης κατά 99,21% συγκριτικά με το προηγούμενο εξεταζόμενο έτος. Το 2014, καθώς οι επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων δεν είχαν προσωπικό, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο ήταν μηδενική.

Το αντίστοιχο μέγεθος για τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν 10 – 19 εργαζόμενους αυξήθηκε κατά 2,66% το 2010 στις 135 χιλ. € ανά εργαζόμενο, ενώ εντυπωσιακή ήταν η αύξηση και το 2012, οπότε και η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο διαμορφώθηκε στις 348 χιλ. Το 2014 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο για τις εν λόγω επιχειρήσεις μειώθηκε περαιτέρω κατά 17,4% στις 287 χιλ. €.

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στις επιχειρήσεις 20 – 49 εργαζόμενους μειώθηκε το 2010 στις 134 χιλ. € από 153 χιλ. € το 2008, ενώ το 2012 μειώθηκε σημαντικά κατά 40,04% στις 80 χιλ. €. Το 2014, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στις εν λόγω επιχειρήσεις αυξήθηκε στις 745 χιλ. €, διαμορφώνοντας τελικά τη συνολική μεταβολή της περιόδου στο αξιοσημείωτο ποσοστό 388,01%.

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στις επιχειρήσεις 50 – 249 εργαζομένων ανέρχονταν το 2008 στις 265 χιλ. €, ενώ το 2010 περιορίστηκε σχεδόν στο 50% και τις 138 χιλ. €. το 2012 η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των εργαζομένων εκτοξεύθηκε στις 704 χιλ. €, ενώ το 2014 περιορίστηκε στις 467 χιλ. €.

Η συνολική μεταβολή της περιόδου, έπειτα από τις ιδιαίτερα έντονες διακυμάνσεις της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ανά εργαζόμενο σε χιλ. €, διαμορφώθηκε με θετικό πρόσημο σε ποσοστό 76,4%.

Η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στις επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των 250 εργαζομένων αυξήθηκε το 2010 στις 243 χιλ. €, κατά 51,4% από 161 χιλ. € το 2008, μειώθηκε το 2012 κατά 30,41% στις 169 χιλ. € και μειώθηκε περαιτέρω το 2014 στις 126 χιλ. €.

Η συνολική μεταβολή της περιόδου για την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο για όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους διαμορφώθηκε με θετικό πρόσημο σε ποσοστό 115,18 %, από 755 χιλ. € το 2008 σε 1.625 χιλ. € το 2014.

Πίνακας 12: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο (χιλ. €)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧ.	2008	2010		2012		2014		% μεταβολή περιόδου
	Απόλυτος αριθμός	Απόλυτος Αριθμός	% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή	
0-9 εργ	46	88	92,36%	176	99,21%	0	-100,00%	-100,00%
10 - 19 εργ	132	135	2,66%	348	157,63%	287	-17,42%	118,40%
20-49 εργ	153	134	-12,45%	80	-40,04%	745	829,71%	388,01%
50-249 εργ	265	138	-47,71%	704	408,31%	467	-33,62%	76,43%
>250 εργ	161	243	51,40%	169	-30,41%	126	-25,55%	-21,56%
ΣΥΝΟΛΟ	755	738	-2,25%	1.476	99,97%	1.625	10,08%	115,18%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.6 Συγκριτική ανάλυση των κλάδων της μεταποίησης

Σύμφωνα με τα στοιχεία του επόμενου πίνακα οι περισσότερες επιχειρήσεις του τομέα της μεταποίησης βρίσκονται στον κλάδο των τροφίμων, ο οποίος ακολουθείται από τον κλάδο του μηχανολογικού εξοπλισμού και της ένδυσης. Ειδικότερα, ο κλάδος των τροφίμων είχε το 2008 15.485 επιχειρήσεις και συμμετείχε στον τομέα της μεταποίησης συνολικά με ποσοστό 22,3%. Το 2010 οι επιχειρήσεις τροφίμων μειώθηκαν στις 15.325, όμως το ποσοστό συμμετοχής των τροφίμων στη μεταποίηση αυξήθηκε σε 24%. Το 2012, οι επιχειρήσεις τροφίμων μειώθηκαν κατά ~13% συγκριτικά με το 2010 στις 13.715, όπως το ποσοστό συμμετοχής τους στη μεταποίηση ανήλθε σε 25,3%. Το 2014, οι επιχειρήσεις τροφίμων μειώθηκαν περαιτέρω κατά 30 επιχειρήσεις, αλλά το ποσοστό του κλάδου στο συνολικό τομέα ανήλθε σε 26,6%.

Όσον αφορά τον κλάδο των ποτών αυξήθηκε το 2010 σε 918 επιχειρήσεις (ποσοστό συμμετοχής στη μεταποίηση 1,4%) από 868 επιχειρήσεις το 2008, αλλά μειώθηκε το 2012 στις 795 επιχειρήσεις, αυξάνοντας όμως το ποσοστό συμμετοχής του στη μεταποίηση οριακά στο 1,5%. Το ποσοστό διατηρήθηκε σταθερό και το 2014, παρόλη τη μείωση των επιχειρήσεων ποτών σε 757, ήτοι ~5%, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος.

Οι επιχειρήσεις καπνού το 2008 ήταν μόλις 5 με σχεδόν μηδενικό ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της μεταποίησης. Το 2010 δε βρέθηκαν στοιχεία σχετικά με τον κλάδο των ποτών ενώ την περίοδο 2012 – 2014, ο κλάδος παρέμεινε σταθερός στις 6 επιχειρήσεις.

Το 2008^ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας είχε 2.712 επιχειρήσεις και ποσοστό συμμετοχής στον κλάδο της μεταποίησης ~4%. Το 2010 οι επιχειρήσεις της κλωστοϋφαντουργίας μειώθηκαν σε 2.065 και το ποσοστό συμμετοχής τους στη μεταποίηση σε 3%, όπου και παρέμεινε σταθερό και το 2012 όπου οι επιχειρήσεις μειώθηκαν περαιτέρω στις 1.811. Το 2014, το ποσοστό συμμετοχής αυξήθηκε οριακά κατά 0,1% στο 3,4% από 3,3% το 2012 παρόλο που υπήρξε ακόμη μια μείωση των επιχειρήσεων κατά ~100.

Ο κλάδος της ένδυσης το 2008 είχε 11.349 επιχειρήσεων (16,4% επί του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων της μεταποίησης) ενώ το 2010 τόσο ο αριθμός των

επιχειρήσεων μειώθηκε σε 9.929 όσο και το ποσοστό συμμετοχής τους στην μεταποίηση (15,6%). Το 2012 υπήρξε περαιτέρω μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων στις 7.727 και του ποσοστού συμμετοχής τους στον κλάδο σε 14,2%, ενώ το 2014 η περαιτέρω μείωση των επιχειρήσεων σε 7.168 είχε περαιτέρω μείωση στο ποσοστό συμμετοχής τους στον κλάδο (14%).

Ο κλάδος του Δέρματος – Ξύλου είχε το 2008 5.998 επιχειρήσεων (8,6% επί των επιχειρήσεων του κλάδου), οι οποίες το 2010 μειώθηκαν σε 5.632, αν και το ποσοστό τους αυξήθηκε οριακά σε 8,8%. Το 2012, οι επιχειρήσεις μειώθηκαν σε 4.562, ενώ το 2014 αυξήθηκαν κατά ~200 στις 4.717 με ποσοστό συμμετοχής 9,2% επί του συνόλου των επιχειρήσεων του κλάδου.

Ιδιαίτερα μικρή είναι η συμμετοχή των επιχειρήσεων του χαρτιού στον κλάδο της μεταποίησης. Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις του χαρτιού συμμετέχουν στη μεταποίηση την περίοδο 2008 – 2010 με ποσοστό 1,3% παρόλο που μειώθηκαν το 2010 σε 822 από 878 το 2008. Το 2012 παρόλη την περαιτέρω μείωση των επιχειρήσεων του χαρτιού, σε 748 η συμμετοχή τους αυξήθηκε οριακά σε 1,4%, ενώ το 2014 η περαιτέρω μείωση των επιχειρήσεων περιόρισε οριακά τη συμμετοχή τους σε 1,2%.

Όσον αφορά τις εκτυπώσεις, οι επιχειρήσεις ανέρχονταν σε 3.393 το 2008 και περιορίστηκαν σε 3.348 το 2010. Παρόλα αυτά το ποσοστό τους από 4,9% το 2008 αυξήθηκε το 2010 σε 5,2%. Το 2012 οι επιχειρήσεις των εκτυπώσεων μειώθηκαν σε 2.513 ενώ το 2014 μειώθηκαν περαιτέρω σε 2.295 και το ποσοστό συμμετοχής τους στη μεταποίηση δε διαφοροποιήθηκε ιδιαίτερα.

Τα πετρελαιοειδή προϊόντα, αντίστοιχα με τον καπνό δεν έχουν ιδιαίτερα μεγάλη συμβολή στον κλάδο, το 2008 – 2010 οι επιχειρήσεις ανέρχονταν σε μόλις 7, ενώ το 2012 αυξήθηκαν σε 55 και περιορίστηκαν σε 47 το 2014. Τα χημικά προϊόντα επίσης δεν είχαν ιδιαίτερα μεγάλη συμμετοχή στον κλάδο την περίοδο 2008 – 2014 καθώς το ποσοστό συμμετοχής τους παρέμεινε στο επίπεδο του ~1,3-1,4% όλη την εξεταζόμενη περίοδο.

Οι επιχειρήσεις των φαρμακευτικών προϊόντων από 48 το 2008 ανήλθαν το 2012 σε 84 και το 2014 περιορίστηκαν κατά 4 στις 80, ενώ το ποσοστό συμμετοχής τους καθ' όλη την περίοδο δεν ξεπέρασε το 0,5%. Οι επιχειρήσεις πλαστικού ανέρχονταν το

2008 σε 1.402 (ποσοστό συμμετοχής 2%) ενώ το 2010 οι επιχειρήσεις περιορίστηκαν στις 1.345 με ποσοστό συμμετοχής 2,1%. Το 2012 οι επιχειρήσεις μειώθηκαν περαιτέρω κατά ~200 στις 1.130, ενώ το ποσοστό συμμετοχής τους παρέμεινε σταθερό σε 2,1%. Το 2014, υπήρξε οριακή αύξηση τους κατά ~100 επιχειρήσεις και το ποσοστό συμμετοχής τους αυξήθηκε επίσης οριακά σε 2,4%.

Η συμμετοχή των 4.757 επιχειρήσεων μη μεταλλικών προϊόντων στον κλάδο της μεταποίησης το 2008 ανέρχονταν σε ~7%, ενώ παρέμεινε σχεδόν σταθερή το 2010 παρόλη τη φθίνουσα πορεία του αριθμού των επιχειρήσεων. Το 2012 οι επιχειρήσεις μη μεταλλικών προϊόντων μειώθηκαν περαιτέρω στις 3.965 με ποσοστό συμμετοχής 7,3% ενώ το 2014 οι επιχειρήσεις περιορίστηκαν στις 3.159 και το ποσοστό συμμετοχής τους σε 6,2%.

Οι επιχειρήσεις μεταλλικών προϊόντων παρέμειναν σταθερές σε 1.188 την περίοδο 2008 – 2010 με αυξανόμενο ποσοστό συμμετοχής (με οριακές μεταβολές) από 1,7% σε 1,8% την ίδια περίοδο. Το 2012, η συμμετοχή των επιχειρήσεων μεταλλικών προϊόντων στη μεταποίηση ανέρχονταν σε 1,9% παρόλο που υπήρξε μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων σε 1.032, ενώ το 2014 υπήρξε επιπλέον αύξηση του ποσοστού ΣΕ 2%.

Πίνακας 13: Αριθμός επιχειρήσεων ανά κλάδο μεταποίησης

	2008		2010		2012		2014	
ΚΛΑΔΟΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	απόλυτος αριθμός	%συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	%συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	%συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	%συμμετοχής
Τρόφιμα	15.485	22,3%	15.325	24,0%	13.715	25,3%	13.685	26,6%
Ποτά	868	1,3%	918	1,4%	795	1,5%	757	1,5%
Καπνός	5	0,0%		0,0%	6	0,0%	6	0,0%
Κλωστοϋφαντουργία	2.712	3,9%	2.065	3,2%	1.811	3,3%	1.721	3,4%
Ένδυση	11.349	16,4%	9.929	15,6%	7.727	14,2%	7.168	14,0%
Δέρμα - Ξύλο	5.998	8,6%	5.632	8,8%	4.562	8,4%	4.717	9,2%
Χαρτί	878	1,3%	822	1,3%	748	1,4%	641	1,2%
Εκτυπώσεις	3.393	4,9%	3.348	5,2%	2.513	4,6%	2.295	4,5%
Πετρελαιοειδή προϊόντα	7	0,0%	7	0,0%	55	0,1%	47	0,1%
Χημικά προϊόντα	898	1,3%	851	1,3%	778	1,4%	666	1,3%
Φαρμακευτικά προϊόντα	48	0,1%		0,0%	84	0,2%	80	0,2%
Πλαστικό	1.402	2,0%	1.345	2,1%	1.130	2,1%	1.226	2,4%
Μη μεταλλικά προϊόντα	4.757	6,9%	4.294	6,7%	3.965	7,3%	3.159	6,2%
Μεταλλικά προϊόντα	1.188	1,7%	1.118	1,8%	1.032	1,9%	1.030	2,0%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	14.290	20,6%	12.452	19,5%	10.179	18,7%	8.078	15,7%
Ηλεκτρονικός εξοπλισμός	6.124	8,8%	5.668	8,9%	5.195	9,6%	6.089	11,9%
ΣΥΝΟΛΟ	69.402	100%	63.774	100,0%	54.295	100,0%	51.365	100,0%

Πηγή: EUROSTAT, Ίδια Επεξεργασία

Όσον αφορά τον Κύκλο Εργασιών του κλάδου των τροφίμων και ποτών μειώθηκε το 2010 σε 11.138 εκατ. € από 11.351 εκατ. € το 2008, αυξήθηκε το 2012 σε 11.511 και μειώθηκε οριακά το 2014 σε 11.504 εκατ. € διατηρώντας όμως το ποσοστό συμμετοχής του σε 20,2%.

Ο Κύκλος Εργασιών του κλάδου των ποτών μειώθηκε σε 2.052 το 2010 από 2143 το 2008 και μειώθηκε περαιτέρω το 2012 σε 1.735 εκατ. € παραμένοντας σχεδόν σταθερός το 2014 σε 1.734 εκατ. € και ποσοστό 3% στο σύνολο της μεταποίησης.

Όσον αφορά τον Κύκλο Εργασιών των επιχειρήσεων του καπνού από 616 εκατ. € μειώθηκε σε 430 εκατ. € το 2012 και αυξήθηκε σε 518 εκατ. € το 2014 διατηρώντας το ποσοστό του μικρότερο της μονάδας.

Ο Κύκλος Εργασιών της Κλωστοϋφαντουργίας μειώθηκε από 1284 εκατ. € σε 930 εκατ. € το 2010 και περαιτέρω σε 736 εκατ. € το 2012. Το 2014 ο Κύκλος Εργασιών της Κλωστοϋφαντουργίας μειώθηκε περαιτέρω σε 614 εκατ. €.

Ο Κύκλος Εργασιών της Ένδυσης μειώθηκε σε 1.464 εκατ. € το 2010 και σε 1.073 εκατ. € το 2012, ενώ μειώθηκε ακόμη περισσότερο σε 882 εκατ. € το 2014, αποτελώντας ποσοστό 1,6% επί του συνολικού κύκλου εργασιών του κλάδου.

Μικρό είναι και το ποσοστό συμμετοχής του δέρματος – ξύλου στον Κύκλο Εργασιών το οποίο από ~5% το 2008 μειώθηκε σε μόλις 2,3% το 2014, ενώ του χαρτιού αν και μικρό αυξήθηκε σταδιακά από 1,7% το 2008 σε 2,1%.

Οι εκτυπώσεις είχαν κύκλο εργασιών 936 εκατ. € και ποσοστό συμμετοχής στον κλάδο 1,4%, ενώ το 2014 το ποσοστό τους ήταν μόλις ~1% επί του συνολικού κύκλου εργασιών του κλάδου και 512 εκατ. €.

Αρκετά σημαντικό ήταν το ποσοστό των πετρελαιοειδών προϊόντων στον Κύκλο Εργασιών του κλάδου. Ειδικότερα, από 17.297 εκατ. € ο Κύκλος Εργασιών τους μειώθηκε σε 15.340 το 2010 αλλά το ποσοστό τους αυξήθηκε από 26% το 2008 σε 28% το 2010. Το 2012, ο Κύκλος Εργασιών τους αυξήθηκε σε 36,8% και 21.308 εκατ. € και το 2014 αυξήθηκε περαιτέρω σε 21.585 και ~38% επί του συνόλου.

Το ποσοστό των χημικών προϊόντων στον Κύκλο Εργασιών του κλάδου μειώθηκε το 2010 στο 4% από ~5% που ήταν το 2008 και μειώθηκε εκ νέου σε 3,5% το 2012. Το 2014, ο Κύκλος Εργασιών των χημικών προϊόντων είχε μια μικρή ανάκαμψη από

2.031 εκατ. € το 2012 σε 2.172 το 2014 και το ποσοστό συμμετοχής οριακή αύξηση σε 3,8%.

Πίνακας 14: Κύκλος Εργασιών ανά κλάδο μεταποίησης (σε εκατ. €)

	2008		2010		2012		2014		% Μεταβολή
	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	
Τρόφιμα	11.351	17,0%	11.138	20,5%	11.511	19,9%	11.504	20,2%	1,34%
Ποτά	2.143	3,2%	2.052	3,8%	1.735	3,0%	1.734	3,0%	-19,08%
Καπνός	616	0,9%		0,0%	430	0,7%	518	0,9%	-15,09%
Κλωστοϋφαντουργία	1.284	1,9%	930	1,7%	736	1,3%	614	1,1%	-52,18%
Ένδυση	2.129	3,2%	1.464	2,7%	1.073	1,9%	882	1,6%	-58,57%
Δέρμα - Ξύλο	3.236	4,9%	2.357	4,3%	1.604	2,8%	1.309	2,3%	-59,50%
Χαρτί	1.152	1,7%	1.056	1,9%	1.029	1,8%	1.211	2,1%	5,12%
Εκτυπώσεις	936	1,4%	870	1,6%	616	1,1%	512	0,9%	-45,29%
Πετρελαιοειδή προϊόντα	17.297	26,0%	15.340	28,2%	21.308	36,8%	21.585	37,9%	24,79%
Χημικά προϊόντα	3.220	4,8%	2.194	4,0%	2.031	3,5%	2.172	3,8%	-32,54%
Φαρμακευτικά προϊόντα	1.270	1,9%		0,0%	1.048	1,8%	1.140	2,0%	-10,23%
Πλαστικό	2.009	3,0%	1.812	3,3%	1.771	3,1%	1.822	3,2%	-9,30%
Μη μεταλλικά προϊόντα	3.903	5,9%	2.736	5,0%	1.624	2,8%	1.816	3,2%	-53,47%
Μεταλλικά προϊόντα	6.393	9,6%	4.761	8,8%	5.028	8,7%	4.209	7,4%	-34,16%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	9.094	13,7%	7.018	12,9%	6.006	10,4%	5.479	9,6%	-39,75%
Ηλεκτρονικός εξοπλισμός	570	0,9%	576	1,1%	395	0,7%	403	0,7%	-29,29%
ΣΥΝΟΛΟ	66.603	100,0%	54.303	100,0%	57.945	100,0%	56.910	98,2%	-14,55%

Πηγή: EUROSTAT, Ίδια Επεξεργασία

Όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων στον Κλάδο των τροφίμων και στον κλάδο των ποτών αυξήθηκε το 2010 σε 69.219 και 10.151 από 65.544 και 9.171 αντίστοιχα το 2008 αυξάνοντας και στις δυο περιπτώσεις το ποσοστό συμμετοχής των κλάδων στην απασχόληση της μεταποίησης. Το 2012 οι εργαζόμενοι στον κλάδο των τροφίμων αυξήθηκαν σε 70.146, ενώ στον κλάδο των ποτών μειώθηκαν σε 8.970 χωρίς ιδιαίτερα μεγάλη διαφοροποίηση στο ποσοστό συμμετοχής τους στη μεταποίηση. Το 2014, αν και οι εργαζόμενοι στον κλάδο των τροφίμων μειώθηκαν σε 67.664 το ποσοστό τους αυξήθηκε σε 29,5% από 27,8% το 2012.

Οι εργαζόμενοι στην Κλωστοϋφαντουργία μειώνονταν από έτος σε έτος και ειδικότερα από 13.290 το 2008 περιορίστηκαν σχεδόν στους μισούς το 2014 σε 6.971. Το δε ποσοστό της Κλωστοϋφαντουργίας στη συνολική απασχόληση του κλάδου ξεκίνησε από 4,4% το 2008 και κατέληξε σε 3% το 2014.

Πτωτική ήταν η τάση της απασχόλησης και στον τομέα της ένδυσης, όπου οι εργαζόμενοι το 2008 ανέρχονταν σε 19.702 και αποτελούσαν το 6,5% των εργαζομένων της μεταποίησης και το 2014 ήταν μειωμένοι κατά ~8.000 στους 11.995 και αποτελούσαν ποσοστό 5,2% στη συνολική απασχόληση του κλάδου. Αντίστοιχα μειώθηκαν και οι εργαζόμενοι στον κλάδο του δέρματος από 16.236 το 2008 σε 7.893 το 2014, ενώ το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε από 5,4% το 2008 σε 3,4% το 2014 επί της συνολικής απασχόλησης του κλάδου.

Πτωτική ήταν η πορεία της απασχόλησης στον τομέα του χαρτιού και στις εκτυπώσεις, ενώ αντίθετα οριακά μεν αλλά ανοδική ήταν η πορεία στον τομέα των πετρελαιοειδών προϊόντων. Ειδικότερα, οι εργαζόμενοι από 4.518 το 2008, μειώθηκαν σε 3.914 αλλά το ποσοστό τους ως προς τη συνολική απασχόληση της μεταποίησης αυξήθηκε οριακά από 1,5% σε 1,7%.

Παρόλη τη μείωση των εργαζομένων (σε απόλυτο μέγεθος) στον τομέα των χημικών προϊόντων το ποσοστό συμμετοχής τους στη συνολική απασχόληση του κλάδου αυξήθηκε από 4,3% το 2008 σε 4,8% το 2014.

Μια ποσοστιαία μονάδα αύξηση ως προς το συνολικά απασχολούμενο προσωπικό είχαν και οι κλάδοι των Φαρμακευτικών προϊόντων και του Πλαστικού, ενώ πτωτική ήταν η τάση συμμετοχή του ηλεκτρολογικού και μηχανολογικού εξοπλισμού.

Πίνακας 15: Αριθμός απασχολούμενου προσωπικού ανά κλάδο μεταποίησης

	2008		2010		2012		2014	
	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής
Τρόφιμα	65.544	21,6%	69.219	25,7%	70.146	27,8%	67.664	29,5%
Ποτά	9.171	3,0%	10.151	3,8%	8.970	3,6%	8.463	3,7%
Καπνός	2.267	0,7%		0,0%	1.526	0,6%	1.790	0,8%
Κλωστοϋφαντουργία	13.290	4,4%	8.841	3,3%	8.018	3,2%	6.971	3,0%
Ένδυση	19.702	6,5%	15.451	5,7%	14.316	5,7%	11.995	5,2%
Δέρμα - Ξύλο	16.236	5,4%	15.001	5,6%	11.020	4,4%	7.893	3,4%
Χαρτί	8.236	2,7%	7.155	2,7%	6.944	2,8%	6.937	3,0%
Εκτυπώσεις	9.457	3,1%	10.354	3,9%	8.520	3,4%	7.114	3,1%
Πετρελαιοειδή προϊόντα	4.518	1,5%	4.305	1,6%	3.884	1,5%	3.914	1,7%
Χημικά προϊόντα	12.981	4,3%	11.386	4,2%	10.749	4,3%	10.918	4,8%
Φαρμακευτικά προϊόντα	6.393	2,1%		0,0%	6.452	2,6%	7.050	3,1%
Πλαστικό	14.597	4,8%	13.910	5,2%	12.984	5,2%	13.318	5,8%
Μη μεταλλικά προϊόντα	23.312	7,7%	20.279	7,5%	16.095	6,4%	13.723	6,0%
Μεταλλικά προϊόντα	18.762	6,2%	15.871	5,9%	16.327	6,5%	15.063	6,6%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	64.832	21,4%	54.204	20,2%	45.850	18,2%	38.617	16,8%
Ηλεκτρονικός εξοπλισμός	13.575	4,5%	12.712	4,7%	10.213	4,1%	8.317	3,6%
ΣΥΝΟΛΟ	302.873	100,0%	268.839	100,0%	252.014	100,0%	229.747	100,0%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στον κλάδο των τροφίμων αυξήθηκε το 2010 στις 39,3 μονάδες από 32,3 το 2008 και περιορίστηκε το 2012 στις 37 μονάδες και ποσοστό 3,5% επί του συνόλου του κλάδου. Το 2014, η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο μειώθηκε περαιτέρω στις 34,6 μονάδες αλλά το ποσοστό συμμετοχής στον κλάδο αυξήθηκε σε 3,9%.

Στον κλάδο των ποτών η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο μειώθηκε το 2010 σε 84,2 μονάδες από 95,3 το 2008 και μειώθηκε περαιτέρω σε 49,3 μονάδες έως το 2014. Το ποσοστό της δε ως προς το σύνολο του κλάδου περιορίστηκε από 8,1% σε 5,6% το 2014.

Η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στον τομέα της Κλωστοϋφαντουργίας αυξήθηκε από 26,2 μονάδες το 2008 σε ~30 μονάδες το 2010 και το ποσοστό της διαμορφώθηκε από 2,2% σε 3,0% στο σύνολο του κλάδου. Το 2012 υπέστη μια μικρή μείωση τόσο σε απόλυτο βαθμό όσο και σε ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο του κλάδου και περαιτέρω μείωση το 201 κατέληξε σε 23,5 μονάδες και 2,7% επί του συνόλου του κλάδου.

Αντίστοιχα αυξητική ήταν η πορεία του ποσοστού της Ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ανά εργαζόμενο στον τομέα της ένδυσης την περίοδο 2008 – 2010 ενώ τα επόμενα έτη σημειώθηκε μείωση του και ταυτόχρονη μείωση της σε απόλυτο μέγεθος, ενώ κατά τον ίδιο τρόπο κυμάνθηκε η πορεία του τομέα του δέρματος – ξύλου, του χαρτιού και των εκτυπώσεων.

Η Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο στον τομέα των πετρελαιοειδών προϊόντων σημείωσε μια κατακόρυφη πτώση από 301,9 μονάδες το 2008 σε 139 μονάδες το 2014 και ποσοστό συμμετοχής έπειτα από άνοδο το 2010 σε 35,2% από 25,7% το 2008 σε μόλις 15,8% το 2014.

Σε παρόμοιο ποσοστό κυμάνθηκε όλα τα χρόνια ο κλάδος των χημικών προϊόντων χωρίς ιδιαίτερα μεγάλες διακυμάνσεις. Ειδικότερα από 5,5% το 2008 αυξήθηκε σε 6% το 2010, μειώθηκε σε 4,8% το 2012 και κατέληξε με αυξητική τάση σε 7,1%. Αντίστοιχα τα φαρμακευτικά προϊόντα από 7,1% επί του συνόλου του κλάδου μειώθηκε το ποσοστό συμμετοχής τους σε 6,1% το 2012 και αυξήθηκε το 2014 σε 6,6%.

Πίνακας 16: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο

	2008		2010		2012		2014	
	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής	απόλυτος αριθμός	% συμμετοχής
Τρόφιμα	32,3	2,7%	39,3	4,0%	37,0	3,5%	34,6	3,9%
Ποτά	95,3	8,1%	84,2	8,6%	63,7	6,0%	49,3	5,6%
Καπνός	109,0	9,3%		0,0%	107,8	10,1%	119,7	13,6%
Κλωστοϋφαντουργία	26,2	2,2%	29,8	3,0%	28,0	2,6%	23,5	2,7%
Ένδυση	19,9	1,7%	19,3	2,0%	15,9	1,5%	14,2	1,6%
Δέρμα - Ξύλο	37,7	3,2%	41,7	4,2%	36,5	3,4%	26,4	3,0%
Χαρτί	38,2	3,2%	43,3	4,4%	34,9	3,3%	37,7	4,3%
Εκτυπώσεις	27,8	2,4%	32,7	3,3%	28,2	2,6%	26,9	3,1%
Πετρελαιοειδή προϊόντα	301,9	25,7%	346,0	35,2%	312,7	29,2%	139,0	15,8%
Χημικά προϊόντα	64,5	5,5%	59,5	6,0%	51,2	4,8%	62,5	7,1%
Φαρμακευτικά προϊόντα	84,1	7,1%		0,0%	65,5	6,1%	57,7	6,6%
Πλαστικό	39,3	3,3%	42,5	4,3%	43,9	4,1%	38,0	4,3%
Μη μεταλλικά προϊόντα	56,7	4,8%	46,7	4,7%	36,4	3,4%	42,8	4,9%
Μεταλλικά προϊόντα	63,5	5,4%	58,6	6,0%	44,5	4,2%	46,2	5,3%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	145,0	12,3%	96,3	9,8%	112,7	10,5%	106,1	12,1%
Ηλεκτρονικός εξοπλισμός	35,2	3,0%	44,4	4,5%	51,6	4,8%	54,2	6,2%
ΣΥΝΟΛΟ	1.176,6	100,0%	984,3	100,0%	1.070,5	100,0%	878,8	100,0%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

2.7 Ο κλάδος των Τροφίμων, Ποτών και Καπνού

Όσον αφορά τον αριθμό των επιχειρήσεων στον κλάδο των τροφίμων, ποτών και καπνού οι μικρές επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων ήταν πάντα περισσότερες, αν και μειώθηκαν την περίοδο 2008 – 2010 από 15.531 σε 15.316 και περαιτέρω σε 13.853 το 2012. Το 2014 υπήρξε μια οριακή αύξηση τους σε 13.684.

Οι επιχειρήσεις 10 – 19, 20-49, 50-249 εργαζομένων αυξήθηκαν την περίοδο 2008-2010 κατά 9,42%, 14,29% και 16,37% αντίστοιχα, ενώ αυξητική ήταν και η πορεία των επιχειρήσεων άνω των 250 εργαζομένων οι οποίες το 2010 αυξήθηκαν σε 48 από 42 το 2008. Τα επόμενα έτη οι επιχειρήσεις 10 – 19 εργαζομένων παρέμειναν σταθερές το 2012 και μειώθηκαν σε 236 από 360.

Οι επιχειρήσεις 20-49 εργαζομένων μειώθηκαν από 320 το 2010 σε 309 το 2012 και περαιτέρω σε 254 το 2014, ενώ οι επιχειρήσεις 50 – 249 εργαζομένων αυξήθηκαν το 2012 κατά 5,5%, σε σχέση με το 2010 και σε 218 το 2014, από 210 το 2012. Αντίστοιχα, οι επιχειρήσεις άνω των 250 εργαζομένων παρέμειναν σταθερές το 2012 και αυξήθηκαν σε 50 το 2014.

Πίνακας 17: Αριθμός επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού

	2008	2010	2012		2014		
Μέγεθος επιχ.			% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή
0-9 εργ	15.531	15.316	-1,38%	13.583	-11,3%	13.684	0,7%
10-19 εργ	329	360	9,42%	360	0,0%	236	-34,4%
20-49 εργ	280	320	14,29%	309	-3,4%	254	-17,8%
50-249 εργ	171	199	16,37%	210	5,5%	218	3,8%
>250 εργ	42	48	14,29%	48	0,0%	50	4,2%
ΣΥΝΟΛΟ	16.353	16.243	-0,67%	14.510	-10,7%	14.442	-0,5%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Όσον αφορά τον Κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων τροφίμων, ποτού και καπνού ήταν πτωτικός στην πλειοψηφία των επιχειρήσεων και των εξεταζόμενων ετών. Κατ' εξαίρεση σημειώνεται ότι ο Κύκλος Εργασιών των επιχειρήσεων 20-49 εργαζομένων αυξήθηκε κατά 9% την περίοδο 2010 – 2012 και ειδικότερα από 1324 εκατ. € σε 1443 εκατ. €. Επίσης, ο Κύκλος Εργασιών των επιχειρήσεων 50-249 εργαζομένων

αυξήθηκε την ίδια περίοδο κατά 13,4% από 3.327 εκατ. € το 2010 σε 3.772 εκατ. € το 2012.

Πίνακας 18: Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού (σε εκατ. €)

Μέγεθος επιχ.	2008	2010		2012		2014	
			% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή
0-9 εργ	2.758	2.434	-11,72%	2.289	-6,0%	2.228	-2,7%
10-19 εργ	621	528	-14,94%	523	-1,0%	365	-30,2%
20-49 εργ	1.549	1.324	-14,48%	1.443	9,0%	1.265	-12,3%
50-249 εργ	2.835	3.327	17,34%	3.772	13,4%	4.241	12,5%
>250 εργ	5.732	5.576	-2,71%	5.220	-6,4%	5.138	-1,6%
ΣΥΝΟΛΟ	13.494	13.190	-2,25%	13.247	0,4%	13.238	-0,1%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Ο Κύκλος Εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού ανά απασχολούμενο την περίοδο 2008 – 2010 ήταν πτωτικός για όλες τις κατηγορίες επιχειρήσεων, εκτός από τις πολύ μικρές επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων, όπου αυξήθηκε από 162 χιλ € το 2008 σε 172 χιλ. € το 2010. Την περίοδο 2010 – 2012 ο Κύκλος Εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων συνέχισε αυξητική πορεία όπου κυμάνθηκε σε 9,8%. Αντίθετα με την προηγούμενη περίοδο την περίοδο 2010 – 2012 ο Κύκλος Εργασιών των επιχειρήσεων 20-49 και 50-249 εργαζομένων αυξήθηκε κατά 14,8% και 7,3% αντίστοιχα ενώ και ο Κύκλος Εργασιών των επιχειρήσεων άνω των 250 εργαζομένων αυξήθηκε κατά 1,6%. Το 2014, με εξαίρεση τις μικρές επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων όπου ο Κύκλος Εργασιών ήταν μηδενικός ο Κύκλος Εργασιών όλων των άλλων επιχειρήσεων αυξήθηκε.

Πίνακας 19: Κύκλος Εργασιών επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού ανά απασχολούμενο (σε χιλ. €)

	2008	2010		2012		2014	
Μέγεθος επιχ.			% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή
0-9 εργ	162	172	6,18%	189	9,8%	0	-100,0%
10-19 εργ	251	235	-6,57%	230	-2,1%	231	0,7%
20-49 εργ	332	276	-16,96%	317	14,8%	319	0,8%
50-249 εργ	315	310	-1,49%	333	7,3%	356	6,9%
>250 εργ	476	431	-9,33%	438	1,6%	465	6,1%
ΣΥΝΟΛΟ	1.536	1.424	-7,29%	1.506	5,8%	1.371	-9,0%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

Ο αριθμός των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων μειώθηκε από 15.778 το 2008 σε 15.358 το 2010 και αυξήθηκε σε 17.324 το 2012. Το 2014 υπήρξε επίσης οριακή αύξηση του κατά 0,7% στους 17.347 εργαζομένους.

Ανοδική ήταν η πορεία του αριθμού των απασχολούμενων στις εξεταζόμενες επιχειρήσεις την περίοδο 2008 – 2012, όπου από 4.474 το 2008 οι απασχολούμενοι αυτών ανήλθαν σε 4.684. Αντιθέτως, το 2014 οι εργαζόμενοι των εν λόγω επιχειρήσεων μειώθηκαν κατά 40,5% σε 2.788.

Ανοδική επίσης ήταν και η πορεία των εργαζομένων στις επιχειρήσεις 20-49 ατόμων όπου από 8.615 το 2008 ανήλθαν το 2010 σε 9.591. Μικρή μείωση τους σημειώθηκε το 2012 σε 9.447 και περαιτέρω μείωση της τάξης του 17,8% το 2014.

Οι εργαζόμενοι των επιχειρήσεων 50-249 εργαζομένων αυξήθηκαν το 2010 σε 21.081 από 17.331 το 2008 και αυξήθηκαν περαιτέρω σε 22.031 το 2012 και 22.852 το 2014, ενώ στις μεγάλες επιχειρήσεις οι εργαζόμενοι από 28.118 το 2008 αυξήθηκαν σε 28.802 το 200, μειώθηκαν σε 25.631 το 2012 και μειώθηκαν εκ νέου σε 25.284 το 2014.

Πίνακας 20: Αριθμός απασχολούμενων επιχειρήσεων στον Κλάδο Τροφίμων, Ποτών και Καπνού

	2008	2010		2012		2014	
Μέγεθος επιχ.			% μεταβολή		% μεταβολή		% μεταβολή
0-9 εργ	15.778	15.358	-2,66%	17.324	12,8%	17.437	0,7%
10-19 εργ	4.474	4.537	1,41%	4.684	3,2%	2.788	-40,5%
20-49 εργ	8.615	9.591	11,33%	9.447	-1,5%	7.766	-17,8%
50-249 εργ	17.731	21.081	18,89%	22.031	4,5%	22.852	3,7%
>250 εργ	28.118	28.802	2,43%	25.631	-11,0%	25.284	-1,4%
ΣΥΝΟΛΟ	74.716	79.369	6,23%	79.117	-0,3%	76.127	-3,8%

Πηγή: EUROSTAT, Ιδία Επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για πάνω από μια δεκαετία, την περίοδο 1995-2007 η ελληνική οικονομία παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας να αυξάνεται συνολικά πάνω από 50%. Ωστόσο, από το 2008 και μετά το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας συρρικνώθηκε συνολικά κατά 26% μέχρι το 2013 και έκτοτε διατηρείται σε αυτό το επίπεδο, καθώς δεν έχει ακόμα καταγραφεί μια εμφατική αναπτυξιακή δυναμική.

Μία από τις βασικές παθογένειες του προηγούμενου αναπτυξιακού κύκλου ήταν το πρότυπο μεγέθυνσης της οικονομίας που ακολουθήθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο. Όπως έχει επισημανθεί από πολλούς, η κατανάλωση (κυρίως ιδιωτική) αποτέλεσε το βασικότερο μοχλό συνεισφοράς στη μεγέθυνση του ΑΕΠ. Η δυσανάλογη μεγέθυνση της κατανάλωσης προήλθε κυρίως από την ταχύτερη αύξηση των εισοδημάτων σε σχέση με την παραγωγικότητα εργασίας, αλλά και από την αύξηση του δημόσιου χρέους, αλλά και των δανειακών υποχρεώσεων του ιδιωτικού τομέα.

Οι επενδύσεις διαδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλο στην πορεία ανάπτυξης, με το μεγαλύτερο μέρος τους να αφορά στο στεγαστικό τμήμα τους, ενώ η συνεισφορά του εξωτερικού τομέα ήταν αρνητική, καθώς οι εισαγωγές αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με τις εξαγωγές. Σήμερα, η επαναφορά της ελληνικής οικονομίας σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και η ταχύτερη αποκλιμάκωση της ανεργίας δεν γίνεται να προέλθουν από αύξηση της κατανάλωσης και δανεισμού. Απαιτείται στροφή προς τομείς που επενδύουν στην πραγματική οικονομία, δημιουργούν μια εύρωστη και παραγωγική βάση με εμπορεύσιμα - κατά προτίμηση στις διεθνείς αγορές - αγαθά και υπηρεσίες.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο τομέας μεταποίησης μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά στην αλλαγή του προτύπου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Πρόκειται για τομέα που παράγει εμπορεύσιμα αγαθά, σε αντίθεση με σημαντικό τμήμα των υπηρεσιών, ενώ σε σύγκριση με τον πρωτογενή τομέα εμφανίζει αυξημένη παραγωγικότητα και υψηλότερες επενδύσεις. Γι' αυτό άλλωστε, η σημασία της μεταποίησης έχει αναγνωριστεί και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας για βιομηχανική αναγέννηση έχει τεθεί στόχος για αύξηση του

μεριδίου της βιομηχανίας σε 20% του ΑΕΠ της ΕΕ το 2020. Η ελληνική μεταποίηση άλλωστε συμμετέχει με ποσοστό λίγο πάνω από 8% στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τα τελευταία χρόνια, το οποίο έχει μεν μειωθεί συν τω χρόνω, αλλά υποδηλώνει ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξής του.

Από την άλλη πλευρά σαφώς η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, με τη μεταποίηση να μην αποτελεί εξαίρεση. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται άλλωστε μέσα και από τη σημαντική επιδείνωση των βασικών διαρθρωτικών της στοιχείων από το 2009 και μετά. Η αρνητική επίδραση της κρίσης σε όρους απασχόλησης στον μεταποιητικό τομέα είναι επίσης πολύ έντονη. Η ανθεκτικότητα όμως ορισμένων κλάδων και επιχειρηματικών μονάδων της ελληνικής μεταποίησης, παρά την υφεσιακή πορεία τους, συνδέεται στενά με την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού της, τις ειδικότητες και τις δεξιότητες που διαθέτει, καθώς χωρίς αυτές, οποιαδήποτε προσπάθεια τεχνολογικής αναβάθμισης και καινοτομικής εξέλιξης πέφτει στο κενό.

Ο αριθμός των επιχειρήσεων το 2014 σε σχέση με το 2008 μειώθηκε κατά 31,4%. Ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης η μείωση κυμαίνεται από 12,2 % έως 31,8%. Ειδικότερα, έχουν παύσει τη λειτουργία τους το ένα τρίτο των επιχειρήσεων μεγέθους έως 9 εργαζομένων και 20 -49 εργαζομένων. Αξιοσημείωτη θεωρείται η μείωση των επιχειρήσεων που απασχολούν πάνω από 250 εργαζομένους.

Ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων το 2014, συγκριτικά με το 2008 μειώθηκε αθροιστικά κατά 13,16%, ενώ η μείωση ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης κυμάνθηκε από ~7% έως ~35%. Η μοναδική κατηγορία επιχειρήσεων, η οποία δεν είχε μείωση του κύκλου εργασιών της ήταν οι επιχειρήσεις που απασχολούσαν 50 – 249 εργαζομένους.

Η προστιθέμενη αξία παραγωγής ήταν πτωτική σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους. Συνολικά, η προστιθέμενη αξία παραγωγής μειώθηκε κατά 11,51% την περίοδο 2008 – 2014, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνουν οι επιχειρήσεις 10-19 εργαζομένων, 38,69%, ενώ τη μικρότερη οι επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων, 0,12%.

Όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων την περίοδο 2008 – 2014 σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους παρατηρήθηκε μείωση συνολικά 21,71%. Ειδικότερα,

οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις 0 – 9 ατόμων μειώθηκαν κατά 19,97%, οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις 10-19 ατόμων μειώθηκαν κατά 31,51%, οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις 20-49 εργαζομένων μειώθηκαν κατά 33,45%, σημειώνοντας τη μεγαλύτερη πτώση μεταξύ των κατηγοριών, οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων μειώθηκαν κατά 6,37%, σημειώνοντας τη μικρότερη πτώση και οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις άνω των 25 ατόμων μειώθηκαν κατά 28,23%. Στις επιχειρήσεις 0-9 εργαζομένων, σταμάτησαν να εργάζονται ~21.000 άτομα ενώ στις επιχειρήσεις περισσότερων από 250 εργαζομένων σταμάτησαν να εργάζονται ~24.000 άτομα.

Οι μισθοί και τα ημερομίσθια του προσωπικού μειώθηκαν συνολικά, ανεξαρτήτως μεγέθους επιχειρήσεων κατά 29,06%, με τη μεγαλύτερη μείωση 42,67% να καταγράφεται στις επιχειρήσεις 10-19 εργαζομένων και τη μικρότερη 11,91% στις επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων. Οι μισθοί των εργαζομένων στις επιχειρήσεις 20-49 εργαζομένων μειώθηκαν κατά 346 εκατ. € διαμορφώνοντας το ποσοστό μείωσης σε 41,71%.

Το κόστος προσωπικού μειώθηκε την περίοδο 2008 – 2014 αθροιστικά και ανεξαρτήτως μεγέθους επιχείρησης κατά 29,6%. Η μείωση κυμάνθηκε από 12,37% στις επιχειρήσεις 50-249 εργαζομένων, όπου το κόστος μειώθηκε κατά ~244 εκατ. € την περίοδο 2008 – 2014 έως 43,16% στις επιχειρήσεις 10- 19 εργαζομένων, όπου το κόστος μειώθηκε κατά 79 εκατ. €.

Συνολικά, όλοι οι κλάδοι της μεταποίησης μειώθηκαν κατά 14,55%, με τη μεγαλύτερη μείωση 58,57% να καταγράφει ο κλάδος της ένδυσης και τη μικρότερη κατά 9,3% ο κλάδος των πλαστικών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Κύκλος Εργασιών του κλάδου των τροφίμων αυξήθηκε την περίοδο 2008 – 2014 κατά 1,34% όπως επίσης και ο Κύκλος Εργασιών του κλάδου του χαρτιού, ο οποίος αυξήθηκε κατά 5,12%.

Συμπερασματικά από την ανωτέρω ανάλυση παρουσιάζεται μια πτώση στους ρυθμούς της μεταποίησης στις περισσότερες κατηγορίες επιχειρήσεων, η οποία όμως περιορίζεται σε ορισμένους κλάδους και μεγέθη. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, έντονες είναι οι διακυμάνσεις του κόστους εργασίας στον μεταποιητικό τομέα, το εξεταζόμενο διάστημα, τόσο σε ότι αφορά τις ασφαλιστικές εισφορές όσο και σε ότι αφορά το κόστος από τις αμοιβές του προσωπικού, κυρίως λόγω του ότι η ελληνική μεταποίηση φαίνεται να έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κρίση.

Την περίοδο 2008 – 2014 επίσης, μειώθηκε σημαντικά τόσο η άμεση όσο και η έμμεση προστιθέμενη αξία των μεταποιητικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, οι άμεσα απασχολούμενοι στην μεταποίηση μειώθηκαν σημαντικά στην περίοδο αυτή, και κατ' επέκταση μειώθηκε και η συνολική συνεισφορά της μεταποίησης στην απασχόληση. Παρά το γεγονός ότι κατά την περίοδο 2008-2014 ο κύκλος εργασιών των περισσότερων κλάδων του τομέα της μεταποίησης περιορίζεται, ο συνολικός τζίρος αυξάνεται οριακά κατά την εν λόγω περίοδο, λόγω κυρίως των πετρελαιοειδών προϊόντων.

Παρά τη συρρίκνωση του μεριδίου της μεταποίησης σε όρους προστιθέμενης αξίας, απασχόλησης και παραγωγής η μεταποίηση εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο για την ελληνική οικονομία άμεσα ή έμμεσα. Αντιπροσωπεύει μεγάλο ποσοστό των ευρωπαϊκών εξαγωγών και έχει σημαντικό ποσοστό σε δαπάνες έρευνας και καινοτομίας.

Οι αλληλεπιδράσεις της βιομηχανίας με τους υπόλοιπους οικονομικούς κλάδους της χώρας εκτείνονται πολύ πέρα από τον μεταποιητικό τομέα, συμπεριλαμβάνοντας ανάντη (upstream) τις πρώτες ύλες και την ενέργεια και κατόντη (downstream) τον τομέα της παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (π.χ. υλικοτεχνική υποστήριξη), την παροχή υπηρεσιών στους καταναλωτές (π.χ. παροχή υπηρεσιών εξυπηρέτησης μετά την πώληση για διαρκή αγαθά) ή ακόμα και τον τουρισμό.

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις φαίνεται ότι προσπαθούν να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους στο ευρωπαϊκό περιβάλλον σε δύσκολους καιρούς, καθώς η κρίση του ευρώ έχει δημιουργήσει αβεβαιότητα αναφορικά με τις μακροοικονομικές συνθήκες. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι στη μετά κρίση εποχή ότι η

μεταποιητική βιομηχανία μπορεί να ανταγωνιστεί επαρκώς, χρειάζεται επιπλέον να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους. Επιπροσθέτως εμπόδια στην ανταγωνιστικότητα και στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, σε αρκετές χώρες μέλη, θέτουν οι μη αποτελεσματικές δημόσιες διοικήσεις και η αργή απονομή δικαιοσύνης, φαινόμενα που είναι ιδιαίτερα έντονα στη χώρα μας. Συνολικά η μεταποίηση έρχεται αντιμέτωπη με παγκόσμιες τάσεις και προκλήσεις που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το μέλλον της μεταποίησης διεθνώς όπως είναι:

- Μεταβολές στη ζήτηση
- Διεθνοποίηση της παραγωγής- διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού
- Τεχνολογική πρόοδος
- Κλιματική αλλαγή-Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Ελλείψεις δεξιοτήτων
- Έμφαση στην καινοτομία

Επιπλέον, ο ελληνικές μεταποιητικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν μία σειρά από προβλήματα (υψηλό κόστος, υψηλή φορολογία, μείωση ανταγωνιστικότητας, αυξημένη γραφειοκρατία κα), η επίλυση των οποίων θα επέτρεπε την περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, με ευεργετικές επιδράσεις στην εθνική οικονομία, τόσο στην απασχόληση, τα εισοδήματα των νοικοκυριών και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού της χώρας, όσο και στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας και στα φορολογικά και άλλα έσοδα του Δημοσίου.

Ιδιαίτερα κρίσιμο είναι το γεγονός ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι οξύτερα στην Ελλάδα από ότι σε άλλες χώρες, στις οποίες εδρεύουν ανταγωνιστές των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να πλήττεται η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης, με αρνητικές επιδράσεις τόσο στις εξαγωγικές επιδόσεις της, όσο και στις επιδόσεις των ελληνικών επιχειρήσεων στην εγχώρια αγορά, όπου τα ελληνικά μεταποιητικά προϊόντα ανταγωνίζονται τα εισαγόμενα.

Πέρα από τις πολιτικές υποστήριξης της μεταποίησης που αφορά σε ενέργειες τις οποίες πρέπει να σχεδιάσει, υλοποιήσει και διαμορφώσει το Κράτος, οι ίδιες οι επιχειρήσεις έχουν σημαντικό μερίδιο ευθύνης στο σχεδιασμό της στρατηγικής τους, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον που διαμορφώνεται. Υπάρχουν δηλαδή συγκεκριμένες κατευθύνσεις προς τις οποίες πρέπει να κινηθούν, ώστε να μπορέσουν

να αναβαθμίσουν το περιεχόμενο των προϊόντων και υπηρεσιών τους και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτό που ονομάζεται παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (global value chains).

Πιο συγκεκριμένα, λόγω της αυξανόμενης διασύνδεσης των οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, η παραγωγική διαδικασία ή η αλυσίδα αξίας ενός προϊόντος μπορεί να καταμεριστεί σε επιμέρους διεργασίες και να εκτελεστούν σε διάφορα σημεία του κόσμου. Σε αυτές τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας μετέχουν αυτόνομες επιχειρήσεις οι οποίες είναι εξειδικευμένες σε στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, λόγω συγκριτικού ή τεχνολογικού πλεονεκτήματος χωρίς να είναι απαραίτητα θυγατρικές μεγάλων πολυεθνικών. Δημιουργούνται έτσι δίκτυα επιχειρήσεων που συνδέουν παραγωγούς και αγοραστές, με αποτέλεσμα ακόμα και μικρομεσαίες ή και μικρές επιχειρήσεις να μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτές. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί επομένως σημαντικές ευκαιρίες για την εγχώρια μεταποίηση, τις οποίες και πρέπει να αξιοποιήσει.

Πηγές

Θεοδωρόπουλος Ν. (2017) Η Ελλάδα Παράγει – Η έρευνα του ΙΟΒΕ για τη μεταποίηση - Ποιοι την «φρενάρουν». Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: <http://bankingnews.gr/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1/item/311234-h-ellada-paragei-%E2%80%93-h-ereyna-toy-iobe-gia-th-metapoihsh-poiOI-thn-%C2%ABfrenaroun%C2%BB.html>

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (2017) Ο Τομέας της Μεταποίησης στην Ελλάδα – Τάσεις και προοπτικές. Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_06062017_REP_GR.pdf

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (2012) ΜΕΛΕΤΗ: ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_02052012REP_GR.pdf

EUROSTAT: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>